

Bilaga 16. Utredningar och erfarenheter från tidigare projekt om integration på landsbygden, och några andra exempel.

Det har funnits flera utredningar och projekt kring integration på landsbygden. Än så länge har resultatet av dessa inte haft särskilt långtgående konkreta effekter. Det har varit mycket poesi och lite verkstad, kan man säga. Men det positiva är att det finns många goda tankar och förslag att göra något konkret av.

Integration inom de gröna näringarna

Under år 2004 hade jordbruksdepartementet en arbetsgrupp om de gröna näringarna och integrationen, som presenterades med en rapport.¹ Rapporten konstaterar att det inte har genomförts någon studie eller analys av detta område tidigare. Andelen utrikes födda inom de gröna näringarna är låg och det är få utrikes födda som bosätter sig på landsbygden. Det slogs fast att långsiktiga mål var:

- Ökad andel utrikes födda personer inom de gröna näringarna och inom sektorns utbildningsområden.
- Öka möjligheterna till egen försörjning för utrikes födda personer som har förutsättning att arbeta inom den gröna sektorn.
- Underlätta tillväxten i företag inom den gröna sektorn utifrån ett mångfaldsperspektiv.
- Möjlighet till lokal produktion av nya matråvaror, samt långsiktigt bevarande av det svenska odlingslandskapet och därmed uppfylla miljökvalitetsmålet.

I rapporten konstateras bl.a. att det behövs bättre validering och bedömning av utländsk erfarenhet av och utbildning i de gröna näringarna, att utrikes födda har en låg kunskap om de gröna näringarna och att de gröna näringarna har låg kunskap om den resurs som utrikes födda utgör, att det är en brist på kommunikation och nätverk samt svårigheter för utrikesfödda att få lån. Tanken var att arbetet skulle fortsätta och att de lämnade förslagen skulle genomföras. Mycket av dessa tankar återkom dock i SOU 2008:56, vilket indikerar på att inte så mycket skedde.

Som en del i arbetet ordnades ett rundabordssamtal, där man inledde med att konstatera att ”medan utrikes födda är väl representerade inom livsmedels- och restaurangbranschen, är det få icke svenskfödda som överväger en karriär inom jordbruket eller trädgårdsnäringen.”²

Intressanta synpunkter som framkom var bl.a.:

- Jordbrukssektorn har ofta dålig status i vissa länder och det kan vara ett hinder för integration. Det är en sak att vara djurskötare i Afrika och en annan att vara det i Sverige.
- Utrikes födda borde få tillfälle att komma ut på landet och bo på lantgård.

---

¹ Hermanrud, K. (2004).

² Referat Jordbruksdepartementet november 2004.

- Många jobb inom de gröna näringarna anmäls inte till arbetsförmedlingen, eftersom man upplever att man inte får hjälp därifrån.
- Det är viktigt att de som bor på landet visar intresse för de nya svenskarna och en vilja att ta till sig dem.
- I vissa landsbygdsområden står utrikes födda för en betydande del av servicen och tar över verksamheter från personer av svenskt ursprung.
- Det är svårt för invandrare att få köpa mark, kanske på grund av att generationsskiften ofta sker inom familjen.
- Odling av grödor från andra länder och förädling av svenska råvaror till andra matkulturers produkter är intressanta öppningar.

Under rundabordsamtalet konstaterade jordbruksminister Ann-Christin Nykvist att valet av deltagare var mycket medvetet. Det hade ifrågasatts varför departementet inte bjöd in invandrarorganisationerna. De är inte uteslutna, försäkrade jordbruksministern. ”Men regeringen ville först ställa frågor till myndigheter och näringsens aktörer med ett stort ansvar för integrationsarbetet för att få deras synpunkter. Vi behöver veta mer och vi behöver samverka. Då kommer också invandrarorganisationerna och de nya svenskarna in. Det finns ett utrymme för bilaterala kontakter.”

Tänkvärt är att utredningen ”mångfald som möjlighet – åtgärder för ökad integration på landsbygden” som arbetade september 2007 till och med maj 2008, inte hade någon representant för en invandrarorganisation med bland experterna. Landsbygdsnätverket, som nu består av nära 100 organisationer och myndigheter, har varit verksam i över ett år. Men hösten 2008 finns ingen invandrarorganisation med i nätverket. Det tycks ta lång tid innan det ses som naturligt att engagera dem man ska integrera i själva integrationsarbetet.

Integrera grönt

LRF genomförde år 2006 Integrera Grönt, som var en förstudie om ”möjligheterna att öka affärsutbytet på olika sätt mellan invandrare och de gröna näringarna”. De närmare 1,8 miljoner människor med utländsk bakgrund i Sverige är en betydande resurs för det svenska lantbruket.³

En övergripande slutsats i LRF:s studie är att vi snabbare kommer att nå resultat med integration på landsbygden genom att satsa på arbete och entreprenörskap. Denna utveckling bör ses som långsiktig. Å ena sidan menar man att utvecklingen inte bör påskyndas genom att bygga särskilda integrationssystem, men å andra sidan behövs det informationsinsatser samt nätverksbyggande och mötesplatser.

En annan viktig slutsats är att landsbygden bör spegla övriga samhället för att nå en hållbar utveckling i framtiden. Via fler invandrare i näringen kommer nya idéer att födas och landsbygdsföretagandet att utvecklas.

---

³ Svensson, J. (2006)

LRF:s studie visar att ”få invandrare har en naturlig koppling till de gröna näringarna i Sverige och endast ett fåtal är verksamma företagare på landsbygden.” Det finns många som är intresserade, men det saknas information och modeller för hur man konkret ska gå till väga.

LRF:s projekt Integrera Grönt konstaterar att stora delar av den Gröna näringen har förbiset den etniska måltidens betydelse. Dels finns det stora konsumentgrupper som är invandrare, och dels äter många infödda svenskar allt mer ”invandrarmat”. Mycket av det som nu importerats skulle kunna odlas och produceras i Sverige.

I den studie som Integrera Grönt låtit göra konstaterar man att det inte finns några enkla vägar för svenska lantbrukare att nå invandrargrupper med sina produkter. Den största potentialen torde mindre företag som nischer sina produkter ha, särskilt dem som på egen hand kan nå kunderna. Det kan vara svårt att komma in i handelns sortiment. Det kan också vara svårt att konkurrera med de utländska varumärken som är väletablerade. Men exempelvis baljväxter som säljs i stora förpackningar kan vara ett intressant alternativ. Frukt och grönt kan också vara intressant, men man måste komma ihåg att priset är viktigt samtidigt som många har inställningen att svenska grönsaker etc. smakar så lite.

Den största potentialen finns antagligen med kött, eftersom svenskt kött har en positiv klang i många invandrargrupper. Särskilt halalslaktat svenskt kött, framförallt lamm, men också fågel och nötkött, har goda möjligheter. Det är inte bara fryst och färskt kött, utan också halvfabrikat, helfabrikat och charkprodukter, som kan utvecklas. Särskilt charkprodukter utan fläskkött har en potential.

Råvaror som olika sorters vete till exempelvis bulgur och couscous, eller baljväxter som linser och kikärter, behövs det fler studier för att se om det är möjligt, klimatomfattigt och ekonomiskt att odla i Sverige.

Projektet Integrera Grönt kontaktades av ett flertal invandrare som har uttryckt behov av att knyta kontakter med lantbruksföretagare och att få möjlighet att få ökad kunskap i svenskt företagande på landsbygden. I projektets målsättning ingick också att etablera nätverk bestående av bl.a. invandrarorganisationer, lantbruksorganisationer, kommuner och landsting samt framträdande profiler. Nätverket är ännu inte skapat men LRF arbetar med frågan. LRF har också utbildat ett antal mentorer, men det har av olika skäl inte fungerat med att få till adepter till dessa.

Det har tagit tid att utveckla en fortsättning med projektet men Jordbruksverket har nyligen beviljat en fortsättning. ÅR 2009 drar man igång utbildningar i Östergötland för att utbilda personer med utländsk bakgrund. Utbildningen sker i samarbete med flera skolor. LRF kommer också att fortsätta att utbilda mentorer, samt arbeta med lokala seminarier om affärsutveckling. Vid dessa seminarier hoppas man kunna knyta lokala nätverk mellan lantbrukare och invandrare. Ett annat syfte är att utveckla metoder för att validera de kunskaper om lantbruk som många invandrare har.

I Falköping har den lokala LRF-avdelningen arbetat aktivt med de tankar som utvecklades i projektet Integrera Grönt. Där har man ordnat studieresor och seminarier för personer med utländsk bakgrund, för att skapa möten med lantbrukare. Det har medfört att man hösten 2008 har en ”invandrare” som är praktikant hos en mjölkbonde och en som är hos en grönsaksodlare.

Grön Mångfald, Norrköping

Under våren 2006 genomfördes förstudier för projektet Grön mångfald i Norrköping, under ledning av Östgöta Coop Center i samarbete med Marieborgs Folkhögskola, Vretagymnasiet, LRF, LO-facken i Norrköping, näringsidkare inom den gröna näringen, invandrarföreningar m.fl. Syftet var att kartlägga möjligheterna att få arbetslösa med invandrarbakgrund med intresse för de gröna näringarna, att få kontakt med intresserade arbetsgivare.⁴ En studie består av intervjuer med 216 arbetslösa med invandrarbakgrund. I samband med intervjuerna gavs information vilka möjligheter som finns att få utbildning och arbete inom de gröna näringarna. Erfarenheten visar att det är viktigt att kunna ge information inte bara på lätt svenska utan även på ”invandrarernas” egna språk. På en del av informationsmaterialet visades bilder på grisar, vilket skapade fniss och höjda ögonbryn bland en del av deltagarna.

För att få tag på relevanta personer riktade man sig till invandrarföreningar, utbildningar (ex. SFI), kommunala projekt för arbetslösa och socialen. Projektet besökte också en koloniförening med många personer med utländsk bakgrund, men de som deltog i mötet visade sig vara så gamla att de inte var aktuella för arbete. Intervjuerna visade att 45 procent av de intervjuade hade bott i Sverige 10 år eller längre, och att 82 procent saknade arbete. Hela 40 procent hade erfarenhet av jordbruk, djurskötsel, skogsvård eller trädgårdsodling. Flera hade också erfarenhet av biodling. 101 av de 216 intervjuade var intresserade av att arbeta inom de gröna näringarna.

Ett 40-tal intervjuer genomfördes med arbetsgivare inom de gröna näringarna. Resultatet tyder på att många arbetsgivare inom denna näring har en del negativa åsikter om invandrare som grupp, men att man är positivare inställd till enskilda individer bland invandrarerna. Flera såg religionen som ett problem, liksom att de kommer från avlägsna länder och kan tänkas ha svårare att anpassa sig till förhållande i de gröna näringarna, och att utveckla rätt känsla för hur arbetet ska genomföras. Men de företagare som hade personliga erfarenheter av norrköpingsbor med invandrarbakgrund var däremot bara positiva. De flesta kunde tänka sig att ta emot en praktikant.

Ett problem som fördes fram är att det finns erfarenheter av att vissa män har en ovilja att ta order av kvinnor, vilket kan bli ett stort problem. I studien nämns en utbildning i Skåne för personer med invandrarbakgrund, som fick ställas in på grund av att det var en kvinna som var arbetsledare i ladugården på det aktuella lantbruksgymnasiet. En oro som framfördes var hur det är med muslimer som fasta; klarar de verkligen av riskfyllt arbete när de inte äter?

---

⁴ Projektet grön mångfald, Delrapport 1 & Delrapport 2 (2006).

Partnerna i projektet har arbetat för att försöka finansiera en fortsättning, men det har tagit tid. En utbildning ska börja år 2009, men man är bekymrade över vilken inställning de som anmälde sitt intresse år 2006 har i dag. Att det tagit så lång tid kan innebära att många är besvikna och inte intresserade längre.

Mångfald som möjlighet

Den offentliga utredningen ”Mångfald som möjlighet” fokuserar sig på integration som en resurs för landsbygden.⁵ En slutsats är att Sveriges många utrikes födda är en viktig resurs för landsbygden. Inom en nära framtid kan stora delar av landet komma att präglas av brist på arbetskraft vilket är ett allvarligt hot, framför allt mot landsbygdens överlevnad. I dag är det dock få personer med utländsk bakgrund som finns i de gröna näringarna. Det statistiska material som finns ”indikerar att det snarare är landsbygden och de mindre orterna som är orsak till den låga andelen utrikes födda. I tätortsnära landsbygd, med en urban miljö inom räckhåll, finns flera exempel på kommuner med en relativt hög andel utrikes födda i de gröna näringarna.”⁶ De återfinns särskilt inom trädgårdsnäringen.

Utredningen har låtit analysera attityden till invandring bland gröna företagare.⁷ Resultatet visar att företagarna inom den gröna näringen har en mer positiv attityd till invandrare och invandring än befolkningen i allmänhet. Särskilt trädgårdsnäringen är positiv. Men samtidigt ställer företagarna inom den gröna näringen krav på invandrarna. De bör exempelvis anamma svenska seder och bruk. Det är också viktigt att de kan svenska.

Utredningen visar vidare att det finns behov av arbetskraft främst inom skogsnäring och trädgårdsnäring, men även av djurskötare. Det är svårt att få en bild av vilken kompetens som svenskar med utrikes bakgrund har, eftersom Migrationsverket är dålig på att kartlägga det. Inte heller Arbetsförmedlingen har någon tydlig statistik.

Vidare presenterar utredningen många förslag till nya marknadsmöjligheter på landsbygden, där utrikesfödda kan vara en resurs, särskilt för småskaligt företagande. Särskilt småskalig livsmedelsförädling, men även turism, service och hantverk framhålls som speciellt fruktbara sektorer.

En viktig slutsats i utredningen är att landsbygden i mångt och mycket är osynligt för den som invandrar till Sverige. Under sin introduktionstid har de fått ”dålig, om ens någon, information om svensk landsbygd och de möjligheter till arbete, boende och liv som den kan erbjuda. Arbets sökande utrikes födda med kompetens inom den gröna sektorn har inte fått denna kompetens uppmärksammas, än mindre validerad, och har inte heller i tillräcklig utsträckning blivit uppmärksammas på de jobb- och utbildningsmöjligheter som finns i den gröna sektorn. Arbetsgivare på landsbygden har inte heller i tillräcklig utsträckning haft

---

⁵ SOU 2008:56.

⁶ SOU 2008:56 s. 49

⁷ SOU 2008:56 s. 54 samt Rönnerman (2008)

tillgång till information om den arbetskraftsresurs för de gröna näringarna som många av landets utrikesfödda utgör.”⁸

I betänkandet föreslås bland annat:

- Grön lots. Den gröna lotsen ska ha särskild kompetens on landsbygdens näringsliv.
- Grön validering där man ”översätter” den kompetens som utrikes födda med landsbygdserfarenhet har, till svensk standard.
- Grön SFI, yrkesinriktad svenska för invandrare med inriktning mot de gröna näringarna.
- Ta tillvara den kompetens utrikesfödda har, för att marknadsföra Sveriges landsbygd till utländska turister.
- En satsning på export med mångfald som resurs
- Ett nationellt rådgivningscentrum för etablering på landsbygden
- En satsning på småskaligt landsbygdsföretagande med särskilt fokus på utrikes födda
- En höjning av maxbeloppet på mikrolån
- Etablering av en nationell forskarskola i samarbete mellan universitet och högskolor med forskningskompetens inom området landsbygdens och de gröna näringarnas

Utredningen sändes ut på remiss under hösten 2008 och det är oklart vad som sker med utredningens förslag när denna rapport skrivs.

Grön integration på landsbygden, Fyrbodal

Hushållningssällskapet Väst driver projektet ”Grön integration på landsbygden” i området Fyrbodal, som omfattar Dalsland, Norra Bohuslän och Fyrstad. Syftet med projektet är att lägga grunden till en plattform för samverkan mellan kommuner, ideella organisationer och näringsliv, i syfte att göra landsbygden attraktiv, bl.a. för den invandrande befolkningen. Projektet genomförs i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan, Röda korset, lokala grupper, projektledare för andra projekt, några kommuner, Migrationsverket samt med medlemmar via Hushållningssällskapet. Inga invandrarorganisationer ingår i projektet, men däremot finns det personer med utrikes härkomst med i såväl styrgruppen som i det lokala arbetet. Ingen invandrarorganisation representerar de gröna näringarna och därför anser HS att det inte finns någon given samarbetsorganisation.

Projektets mål är att flera får arbete, flytt till landet, nya företag, nya produkter och verksamheter, bättre hälsa, bättre befolkningsunderlag på landsbygden, nya kunskaper till majoritetsbefolkningen samt att minoritetsbefolkningen blir snabbare integrerad. Man inleder med mobilisering på landsbygden för att ta reda på vilka resurser som finns. Man kommer också att arbeta med attitydförändringar, delaktighet och demokrati.

Ett sätt att arbeta på är att skapa möten och mötesplatser i bygdegårdar, vänföreningar, pubar och naturbruksgymnasier. I det första steget har man arbetat med utbildningar och kunskapspridning samt utveckling av invandraguider. I ett andra steg har man matchat

---

⁸ SOU 2008:56 s. 77.

entreprenörer och invandrare samt arbetat för att skapa naturliga mötesplatser för ”majoritets- och minoritetsbefolkning”. En av dessa mötesplatser som kan vara värdefull att utveckla är Naturbruksgymnasiet; en utbildning som visat sig vara okänd bland dessa grupper.

Ett större antal svenskar, samt några personer av utländsk härkomst har utbildats till invandrarguider, vilket medfört att det finns personer runt i regionen som har kunskap om och intresse för integration. Det medför att mångas ögon öppnas för de möjligheter mångfald på landsbygden kan ge. Viktig i projektet är en kvinna som talar arabiska, är muslim och bär slöja. Hon har öppnat många dörrar till etniska nätverk, inte bara tack vare att hon talar arabiska utan även för att hon har trovärdighet. Hon är utbildad agronom med gedigen erfarenhet, men det tog nio år innan någon i Sverige upptäckte hennes kompetens, vilket skedde genom kontakter med Hushållningssällskapet.

Projektet för en dialog med SLU om validering och kompetensförsörjning bland personer med utländsk agronomutbildning. Man har funnit ett stort antal agronomer varav ingen är verksam inom den gröna sektorn.

Grön integration på landsbygden finansieras via EU:s landsbygdsprogram, Västra Götalands Regionen, Vänerborgs kommun, Studieförbundet Vuxenskolan, Hushållningssällskapet samt via arbetsinsatser från Tanum, Mellerud och Dals Eds kommuner.

Hösten 2008 arbetar Hushållningssällskapet på en ansökan till ESF för att utbilda större grupper, både asylsökanden och dem med uppehållstillstånd. Det har dock inte varit helt lätt att få till en fortsättning. Flera kommuner är mycket positiva och ställer upp med personer med socialbidrag för projektet, vilket ger den medfinansiering som är nödvändig för ESF-projekt. Några kommuner är dock svåra att få med. Projektledningen har en känsla av att man inom den sociala sektorn i vissa kommuner, inte är intresserade av att det bland deras klienter inte finns personer som är attraherade av den gröna sektorn som skulle kunna erbjudas nya möjligheter och förhoppningsvis bli självförsörjande. Frågan ställs om det kan vara så att berörda tjänstemän saknar förmåga att se de kopplingar som finns och att man vill hålla kvar sina klienter.

Konferens

I maj 2008 genomfördes inspirationskonferensen ”Mångfald, invandrare och landsbygd” i samarbete med bl.a. Röda Korset, Skövde kommun och Företagarna. En stor del av konferensen handlade om migrationens historia och dagsläge. Peter Melin från Landsbygdsnätverket konstaterade att särskilt axel 3 i Landsbygdsprogrammet, särskilt området för diversifiering av landsbygdsföretagen, ger många möjligheter för en öka integration på landsbygden. Nima Poushin från länsstyrelsen i Östergötland framhöll att det är viktigt att både landsbygdsavdelningen och integrationsavdelningen på länsstyrelserna samarbetar för att skapa integration på landsbygden.

Thailändska Sutip Austad, lantbrukare och grönsaksodlare från Austad gård gav goda exempel på hur långt man kan komma med entreprenörskap och produktutveckling, där

svenska grödor och traditioner blandas med thailändska produkter och traditioner. Niklas Wennberg från Göteborg berättade om ett europeiskt projekt om stadsnära odling, som en del i arbetet för ett klimatsmart samhälle. Det finns många marker i och runt städer som är lämpade för odling, och stadsnära odling kan vara en bra metod förut integration, förutom att den ger mat och kunskap för stadens folk om var maten kommer ifrån.

Under några mingelpauser skedde ett antal gruppdiskussioner. En grupp diskuterade om invandrades vilja att bo och verka på landsbygden. Det är viktigt att komma ihåg att invandrare har mycket olika erfarenheter från landsbygden beroende från vilket land de kommer, samtidigt som den svenska landsbygden är annorlunda. Även om många invandrare vill flytta ut på landsbygden är det svårt att köpa mark, komma in i lokala nätverk etc. Både det lokala näringslivet och hembygdsrörelsen borde kunna engagera sig mer.

En grupp diskuterade hur arbetsgivare kan bidra till integrationen. Fler naturliga tillfällen för möten mellan invandrare och näringsliv behövs. Problem med gamla stofiler togs upp. Det har varit svårt att locka nya personer till biodling. Naturbruksgymnasierna borde ha mer information på andra språk för att locka studenter.

En tredje grupp diskuterade natur- och kulturarvet. Man menade att kulturkrockar inte var ovanligt när arv från olika delar av världen skulle tillgängliggöras. Det är samtidigt viktigt att människor ses som individer och inte som grupper. Hemslöjden skulle kunna bli en arena för möte mellan olika kulturer. Även konstrundorna landet runt liksom olika museer borde uppmärksamma andra länders hantverk. Matkulturen kan spela en större roll.

En fjärde grupp diskuterade religionens möjliga inverkan på integrationen. Frågan kändes bitvis svår och inte självklar. Det finns mycket gemensamt mellan många religioner, samtidigt som det finns olika tolkningar av en och samma religion, vilket kan skapa konflikter. Olika religioner ger marknadsmöjligheter, exempelvis för mat.

Den femte gruppen konstaterade att mötesplatser i vardagen är oerhört viktiga och att sådana saknas i dag. På landsbygden sker mer individuella möten än i staden, vilket bidrar till integrationen. Man menade att svenskar i många fall hellre vill assimilera än integrera. Gruppen konstaterade att det nu krävs en förändring hos majoritetsbefolkningen så denna ser invandrare som personer som har något att komma med, inte som enbart ska passas in i det svenska sättet.

En sjätte grupp påtalade att kommuner och Migrationsverket oftast har dåliga kunskaper om näringslivet på landet. De som arbetar med integration måste bli bättre på landsbygdsfrågor och att aktörer på landsbygden måste bli bättre på att informera om de möjligheter som finns där.

En av konferensens värdefulla insikter var att tjänstemän som arbetar med introduktion av invandrare och personer som arbetar med landsbygdsfrågor, att deras kompetenser och deras kunskapsområden i huvudsak aldrig möts. Många av deltagarna ansåg att konferensen skulle

följas upp inom ett år, då vi kan diskutera de ambitioner man hade när det gäller att hitta möjligheterna - integration och den gröna näringen.

Konferensen avslutades med en dialog med en expertpanel. Möjligheterna som stadsnära odling erbjuder lyftes fram igen. Att engagera svenskar med utländsk bakgrund i Leader, både som medlem i LAG och som drivande i projekt, sågs som en viktig möjlighet. Det är också viktigt att försöka få media att spela landsbygden på ett positivare sätt. Svårigheterna med att hitta praktiskplatser på landsbygden lyftes fram. En avslutande kommentar var att en viktig aspekt av integration handlar om värderingar och attityder.

Erfarenheter från ett antal kommuner

Flera landsbygdskommuner har brist på arbetskraft, och arbetar för att rekrytera folk från arbetslöshetens förorter. Det finns många projekt som arbetat med denna inriktning, och också många erfarenheter att lära sig av.

Gnosjöandan

Det finns ett antal kommuner som har rykte om sig att ha lyckats med att få invandrare att bli inlemmade i samhället på ett bra sätt. Till dessa hör de småländska frikyrkokommunerna Gnosjö, Värnamo och Vaggeryd. Här har man insett att en nyckel till framgång med integration är arbete, och i dessa berömda företagarkommuner med den småländska entreprenörsandan, ser företagen invandrare som resurser.

Gnosjö är mest välkänd, och utnämndes våren 2008 av tidningen Fokus till bäst i Sverige på integration. Med en arbetslöshet på en procent och 1 300 företag i en kommun med 10 000 invånare är behovet av arbetskraft stort. Redan nu är nära en tredjedel av befolkningen i kommunen invandrare, främst båtflyktingar från Vietnam. Sysselsättningsgraden bland utrikes födda är 62 procent. För Gnosjö kommun är de utlandsfödda inte bara en resurs, utan ses som en förutsättning för tillväxt och välstånd.

I samarbete med Södertälje kommun arbetar Gnosjö aktivt på att värva fler invandrare för att arbeta på de många företagen i kommunen. Kommunen bjuder in mindre grupper med invandrare som bor i Södertälje, för att besöka företagen, se på lediga bostäder, titta på livsmedelsaffärernas utbud etc. Genom att ge besökarna gedigen information om de möjligheter som finns, anser kommunen att det är lättare att locka invandrarna att flytta till Gnosjö. Man satsar också på att utveckla några irakier som något av Gnosjös ambassadörer i Södertälje. Gnosjö kommun arbetar intensivt på att förena SFI med yrkesutbildning. Man ser det som bortkastad tid att vänta tills att svenskan är perfekt innan de nya invånarna gör sin entré i arbetslivet.

Men det finns också kritiska röster om Gnosjö. Kommunen har tagit emot få flyktingar under en period när arbetskraftsbehovet var mindre. Men nu när man behöver arbetskraft igen, arbetar man aktivt på att locka fler. Det är arbete och svenska som är ledstjärnan för integrationsarbetet. De flesta invandrare bor i ett och samma hyresområde, även om rätt

många som bott i kommunen under flera år har köpt hus. Det är inte heller särskilt många invandrare som är engagerade i bygden och politiken.

En vetenskaplig studie över Gnosjö visar att det inte räcker med ekonomisk integration för att man ska vara integrerad i en vidare mening. Gnosjö är trots att många utrikesfödda har både arbete och bostad, en segregerad kommun när det gäller invandrarnas position på arbetsmarknaden, i boendet och deras engagemang i olika nätverk. Det är få utrikesfödda som har en aktiv del i de nätverk som anses ligga bakom Gnosjös framgångar.⁹ Och även om Gnosjö år 2008 utsetts till landets bästa kommun för integration, så berättar kommunledningen sommaren 2008 att man inte ens har någon anställd som är ansvarig för integrationsfrågor, men att den frågan kommer att väckas under hösten.

Göteborgsprojektet – Ragunda kommun

Ragunda kommun i Jämtland har under flera år haft en stor utflyttning, samtidigt som bygdens företag haft behov av arbetskraft. Efter ett samarbete med det lokala näringslivet beslutade sig kommunen för att försöka rekrytera inflyttare från ett antal invandrartäta stadsdelar i Göteborg. Först besökte kommunen Göteborg för att ge information på plats. Därefter ordnades studieresor för intresserade till Ragunda, där de fick träffa företagare, titta på lediga bostäder, besöka skolor, se sig om i kommunen etc. Drygt 30 personer, vuxna och barn flyttade upp.

De arbetslösa fick yrkesutbildning i Ragunda, och många har fått jobb och bosatt sig i kommunen. Några återvände till Göteborg efter en tid, men nu finns 25 personer kvar. De flesta har jobb eller går i utbildning. Och de som valt att flytta tillbaka till Göteborg har fått en yrkesutbildning med sig och haft lättare att få jobb när de återvände. Ett viktigt inslag i projektet är att de lokala företagen har varit mycket engagerade och sett dessa inflyttande som viktig arbetskraft.

Från kommunen konstaterar man att 25 nya medborgare i en kommun med 5 800 invånare betyder mycket, inte minst med tanke på att de har barn som går i skolan. De har dock andra religioner och kulturer, och har inte anknyts till bygdens vanliga verksamhet i någon större utsträckning. Vad den ansvariga på kommunen kan komma ihåg är att en kvinna från har Afrika fått lära sig väva. Fors intresseförening var engagerade när de första personerna anlände från Göteborg. Man satsade på informationsträffar och fester där man pratade jakt, fiske och kultur. Men det blev bara något enstaka möte som sedan inte har följts upp.¹⁰

Från kommunen konstaterar man att det är viktigt att vara flexibel i ett projekt där man vill integrera invandrare på landsbygden. Det händer mycket hela tiden. Vägarna blir krokigare än vad man har tänkt sig. Erfarenheterna visar att det är bäst att satsa på barnfamiljer eftersom de har störst sannolikhet att bli bofasta. För att lyckas är det viktigt att karllägga individerna mycket noga genom intervjuer, så man förstår vad de kan och vill. En annan

---

⁹ Wigren (2003).

¹⁰ Intervju med Siv Berg, Fors Intresseförening.

slutsats är att det är viktigt att göra projekt av detta slag kända bland kommunens invånare. Utan en lokal förankring så blir inte välkommandet av de nya medborgarna så effektivt. Av avgörande betydelse är det att de lokala företagarna uttrycker ett behov av arbetskraft och är aktiva under projektets samtliga faser. En viktig slutsats är att hela Norrland behöver arbetskraftsinvandring i framtiden, och att det är oerhört viktigt för alla glesbygder att förbereda sig för detta.¹¹

Mora

Mora i Dalarna är en av de kommuner som redan märker av 40-talistgenerationens stora pensionsavgångar. Avgångarna mellan 2008 och 2012 kräver en inflyttning på ca 400 personer för att klara av arbetskraftsbehovet. Mora kommun har ett samarbete med Södertälje kommun, och arbetar långsiktigt för att locka flyktingar från Södertälje att flytta till Mora där bostad och arbete finns. Under sommaren 2008 flyttade fem irakiska familjer, sammanlagt 20 personer, för att få en introduktion med undervisning i svenska och andra förberedelser för arbetsmarknaden. De som inte deltar i introduktionen får avdrag på sitt stöd. Mora kommun räknar med att de som flyttar till kommunen ska kunna arbeta senast efter två år.

Sara Källgren som är introduktionssamordnare i kommunen, konstaterar att samverkan med Södertälje baseras på de långa erfarenheter den kommunen har sedan tidigare. Det gör att Mora tar emot en familj per månad för att kunna ta emot alla på ett strukturerat sätt. För några år sedan samarbetade Södertälje med en annan kommun som till och med byggde en kyrka till de kristna irakier man skulle ta emot. Men man tog emot många på en gång, och kommunen klarade inte av att ta hand om den första strömmen som kom. Därför har Mora valt att arbeta sakta och långsiktigt.

Enad kraft

Göteborgs kommun arbetade tillsammans med Norrlandsförbundet och ett antal kommuner genom projektet "Enad kraft" att få arbetslösa att flytta till Dalarna och Norrland, där arbetstillfällen finns. Projektet syftar till att hitta målmedvetna arbetslösa, ofta bland svenskar med utländsk bakgrund, som är beredda att flytta norrut för att få praktik och utbildning. Förhoppningen är att de sedan ska kunna få ett ordinarie arbete i företag eller inom offentlig service. Tanken är att de som flyttar ska skriva sig i kommunen och försörja sig på egen hand, samtidigt som man i Göteborg minskar antalet personer som försörjer sig genom bidrag.

Projektet samverkar med kommunerna Älvsbyn, Norsjö, Åsele, Berg, Ljusdal, Malung och Älvdalen. De deltagande kommunerna konstaterar att intresset var stort till en början, men att det funnits en del problem. Ett stort problem upplevdes det att de personer som kom, inte motsvarade de kompetenser man förväntat sig. Från projektledningen hade man utlovat personer som var mer eller mindre anställningsbara och till och med hade spetskompetenser. I praktiken stod de flest långt från arbetsmarknaden och de behövde en omfattande

---

¹¹ Intervju med Anna Märta Johansson, Ragunda kommun.

grundutbildning. Ett problem var också att projektledningen försvann mitt under projektet, och kommunerna lämnades ensamma.

Flyktmottagning som resurs

När en flykting anländer till Sverige inleds Migrationsverkets arbete med att undersöka om personen har rätt att få uppehållstillstånd eller ska avvisas. Under väntetiden kan en asylsökande välja att ordna boendet på egen hand, till exempel hos släkt eller vänner, så kallat eget boende (EBO). Migrationsverket har dock ansvar att se till att de sökande som inte kan ordna sitt boende själva också har någonstans att bo. Migrationsverket betalar ut ersättning till kommuner och landsting som ställer upp med flyktmottagande. Rätten till EBO ifrågasätts i den politiska debatten, till stor del beroende på att kommuner som Södertälje och Malmö har stora problem att klara av de många flyktingar som väljer att bo där.

Visa län och kommuner väljer att arbeta mycket aktivt med flyktmottagning, inte minst med förhoppning om att kunna behålla dem som medborgare när de väl får uppehållstillstånd.

Västerbotten

Länsstyrelsen i Västerbotten tillhör dem som arbetar aktivt med invandrare som en resurs för tillväxt. Integrationsdirektör Lars Göran Brandt på länsstyrelsen menar att invandringen redan nu är motorn i befolkningstillväxten i Västerbotten. Medan många länsstyrelser placerar den som har ansvar för integration i facket ”tycka synd om”, har man i Västerbotten valt att placera integrationsdirektören i näringslivsavdelningens stab. Utgångspunkten för dennes arbete är att integration och näringslivsutveckling går hand i hand. Grundläggande för arbetet är att integration ses som en del i det regionala tillväxtarbetet.

Kommunerna i Umeåregionen samarbetar med en samordnad flyktmottagning. Syftet är att lotsa in flyktingar i samhället på ett bättre sätt. Det handlar om att samordna gemensamma resurser och möjligheter, men också om att ta tillvara kunskaper och erfarenheter som flyktingar har. Utgångspunkten är att människorna som kommer till området är en tillgång. Man lägger ned ett omfattande arbete på att kartlägga deras yrkesbakgrund och utbildning, för att sen kunna matcha dem mot kompetensbehov och studiemöjligheter i kommunerna.

Fem kommuner samverkar och man arbetar aktivt för att alla flyktingar inte ska hamna i Umeå, utan istället komma ut på landsbygden. Flyktingarna erbjuds att bo i kranskommunerna för att pendla in till Umeå för viss utbildning, praktik och arbete. Och för dem som väljer att bo i staden ordnar man utflykter för att försöka locka dem att ändra sitt beslut.

En ledande grund för introduktionsarbetet är att göra den försörjningsinriktad. Redan från första stund är ambitionen att inte tycka synd om och ta hand om flyktingen, utan att stimulera individen att kunna ta ett arbete eller starta eget. Vidare betonar man vikten av att ha ett gott värdskap när man arbetar med flyktmottagning. Det är viktigt att flyktingen

känner sig välkommen. Kommunerna har tydlig erfarenhet att just ett gott värdskap stärker flyktingarna och gör att de betydligt snabbare kan försörja sig på egen hand.

Som ett led i detta arbete satsar man på fadder- och mentorsprogram. Många flyktingar vill komma i kontakt med svenskar för att få vänner och för att utveckla språket. Men man arbetar också med faddrar som själva har utländsk bakgrund, särskilt ute på landsbygden. När flyktingen kan möta landsmän som bor på landsbygden, är det lättare att stimulera dem till att själva flytta dit. Man arbetar också med mentorer som är kunniga i olika yrken och branscher, för att stimulera arbetet med att bli anställningsbar eller utveckla egna affärsidéer.

Kommunerna runt Umeå har erfarenhet av att många flyktingar kommer från landsbygden, kan mycket och är intresserade av att bo och verka där. Men man har också erfarenhet av att det kan bli problematiska möten. För en tid sedan fick man en grupp med fem muslimska män som sade sig vara mycket erfarna med boskapsskötsel. De sa att de till och med hade erfarenhet av kalvning. Ett utbildningsprogram lades upp i samarbete med ett naturbruksgymnasium.

De fem männens första besök på gymnasiet slutade dock snöpligt. När de gick in i den stora och moderna ladugården, vände de snabbt och sprang ut. De blev alla mycket illamående. Vårdarna undrade då om de fem männen lurats om sin erfarenhet, men så var inte fallet. De förklarade att djuren i deras hemland inte luktade så fruktansvärt illa som de svenska. De var också upprörda över att så många djur var instängda tillsammans. I deras land gick djuren utomhus, eller stod i välventilerade byggnader där det inte luktade. Och man lät aldrig så många djur stå i samma byggnad. Efter moget övervägande visade det sig att det bara var en av de fem som kunde tänka sig gå utbildningen.

Det är tydligt att det goda värdskapet kring Umeå också inspirerar andra aktörer i kommunen. Nykterhetsorganisationen IOGT/NTO arbetar aktivt för att integrera invandrare och visa på olika verksamheter som man kan göra utan droger. Bland annat har arrangerat resor, där både "nysvenskar" och "gammelsvenskar" deltog, för att titta på älgarna i Bjurholm. För de allra flesta var det första gången som de fick se en älg.

Studieförbundet Vuxenskolan i Umeå, LRF Västerbotten och föreningen Medborgarservice i Umeå arbetar med att låta invandrarfamiljer bussas ut till bondgårdar i Umeåregionen. Tanken är att bidra till ökad integration. Invandrarfamiljerna får stifta bekantskap med det västerbottniska jordbruket genom att åka ut till olika gårdar med varierande produktionsinriktning. Syftet är att visa att det finns en arbetsmarknad inom de gröna näringarna och berätta vilka utbildningar som krävs för att få jobb. Man försöker också stimulera intresset för kolonilotter. Familjerna erbjuds ett studiematerial kring de gröna näringarna.

Mångfald Jämtland

Åren 2002 till 2005 fanns ett länsövergripande projekt i Jämtland som hette "Mångfald", som sedan följdes upp av "Mångfald2" mellan 2006 och 2007. Utvärderingen av det andra

projektet är intressant läsning.¹² Målgrupp är arbetslösa, långtidsarbetslösa mellan 16 och 64 år, varav de flesta med utländsk bakgrund samt några personer med funktionshinder. Syftet var att invandrare fortare ska känna sig hemma och att arbetslösa i olika åldrar ska finna en snabbare väg till arbetsmarknaden. Projektet byggde upp mötesplatser i Krokombö och Strömsund i samband med ett par föreningar som arbetar med aktiviteter som dans, slöjd och caféverksamhet samt deltagande i lokala evenemang. Personalen har också gjort hembesök, hjälpt till med möblering av lägenheter till flyktingar, sällskap på första bankbesöket eller hälsocentralen.

Utvärderingen konstaterar att personer med icke-svensk bakgrund var positiva till de möjligheter projektet gav, även om det fanns problem med lokaliseringen på landsbygden. ”Att bli placerad utanför centralorten med få kommunikationer, knapp service och utan tillgång till bil kan göra att man inte uppfattar platsen som en möjlig framtida bostadsort.” Men den närhet som finns på en liten ort gör att det är lättare att få kontakter, lära känna varandra och förstå hur samhället fungerar. Men det finns också problem. Utvärderingen konstaterar att ”fördelen med att ’alla känner alla’ kan också vara en nackdel. Det kan innebära att det är svårt för nyanlända att ’komma in’ på arbetsmarknaden. Det finns en vana av att anställa de man känner eller har en relation till”. Man får arbete, inte för att man är duktig utan för att man känner någon.

Personer med erfarenhet av landsbygd i sitt hemland tenderar att vara mer positiva till att bo på landet, inte minst eftersom man kan odla. Men har man erfarenhet av att leva i en större stad med stort utbud av nöjen och mötesplatser, blir det svårt att leva på landet. Många tyckte att det händer för lite, eller som en uttrycker det att ”i Krokombö händer ingenting, var är alla svenskar? Efter klockan åtta ser man ingen!”

En fråga som tas upp är hur de anställda ska hantera gränsen mellan att vara professionell och/eller vän. Å ena sidan vill man ha en professionell gräns till deltagarna, men att man å andra sidan också vill vara vän och medmänniska. Några av personalen framhöll att en av de viktiga sakerna för invandrarna är att lära sig att det är viktigt att passa tider i Sverige.

Intressanta kommentarer görs om allmänhetens engagemang. Man konstaterar att ”allmänheten har inte besökt Mångfalds lokaler i Krokombö och Strömsund i någon större utsträckning. ’Svenskarna’ har framför allt tagit del av projektet under särskilda temakvällen och under specifika evenemang som Krokombösdagen eller Mångfaldsfestivalen. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att allmänheten har varit engagerad under särskilda punktinsatser som vid insamling av kläder, möbler eller husgeråd när den stora gruppen uzbekerna skulle anlända liksom vid de nämnda evenemangen.”

Enligt utvärderarna ligger detta ”i linje med vad som konstaterats i tidigare undersökningar om inställningen till frivilligt arbete och engagemang. Många människor föredrar att lägga sitt engagemang vid ett enskilt tillfälle eller aktivitet istället för att vara medlem i en

---

¹² Utvärdering av projektet Mångfald 2 (2007).

organisation och vara förpliktigt till återkommande träffar eller arbetstillfällen. Även om allmänhetens direkt deltagande beskrivs som ringa kan vi utläsa att de indirekta effekterna ändå är betydelsefulla – projektets roll som opinionsbildare måste understrykas.”

Utvärderingen ger flera intressanta rekommendationer inför framtiden. Man ser det som viktigt att involvera det ordinarie föreningslivet i bygden, för att skapa möten mellan de som redan bor där och de nyanlända. De två föreningar som var engagerade i projektet gjorde stora insatser, men hade en begränsad räckvidd och inte särskilt omfattande samverkan med bygdens övriga föreningsliv. De levde i mångt och mycket sitt eget liv, med verksamhet riktad just mot de nyanlända invandrarna. Å andra sidan konstaterar en representant för en lokal förening att man arbetar mycket att få in yngre, men faktiskt inte tänk på möjligheten att arbeta med etnisk integration i föreningslivet.

Utvärderingen tar även upp genusrelationen. En stor del av flyktingarna var uzbeker, och det krävdes att män och kvinnor skulle undervisas separat, även i SFI. Det visar sig att männen lärde sig svenska snabbare än vad kvinnorna gjorde. Förutom kön behandlades flyktingarna som en homogen grupp. Det innebar att man inte anpassade undervisningen efter förmåga och kompetens, utan bara efter kön. Flera mycket välutbildade individer fick inte de utmaningar de hade hoppats på. Ett annat problem var att man inte tänkte på ungdomarna. Många av dem fick snabbt lokala vänner, och det blev svårt för tonåringarna att slitits ”mellan å ena sidan familjens värderingar och å andra sidan kompisars agerande och krav på livet.”

En slutsats i utvärderingen är vikten av att i förväg definiera projektets framtid. ”Ett vanligt problem med ett projekts avslutande och eventuella permanentning är att planerna för framtiden (eller icke-planerna) inte framkommer förrän i elfte timmen. Det gör att inblandade personer under den sista tiden i projekten knappast kan arbeta med full kapacitet eftersom en stor del av tiden går åt till att oroa sig för framtiden och diskutera möjliga förändringar.”

Hultsfred

Träffpunkt Hultsfred har varit verksam sedan 2003 och arbetar med möten där flyktingar och svenskar mötts för att knyta kontakter och bilda nätverka. Man har även arbetat med kurser, kulturaktiviteter och information. Ibland har uppemot 400 personer deltagit i aktiviteterna, och under de senaste åren har allt fler av den traditionella lokalbefolkningen slutit upp. Ett populärt tema är olika religioner och hur man lär sig att leva tillsammans. Mycket uppskattat är det att samlas över ett land som tema, lära sig om landet och laga mat tillsammans från det landet. Många nätverk har skapats och många svenskar har blivit nära vänner med flyktingarna, och fungerar på ett informellt sätt som faddrar.

Fadderprogram

Röda Korset är engagerat i fadderverksamhet i många kommuner, där svenskar ställer upp som faddrar för invandrare. Tanken är att snabbt skapa möten mellan ”svenskar och invandrare” omgående efter anländandet till orten, så att en lokal förståelse och engagemang för värdet av mångfald uppstår.

Östersund tillhör de kommuner där Röda Korset är engagerad i en kommunguideverksamhet, med faddrar som bor i kommunen och har svensk etnisk bakgrund. Fadderverksamheten innebär att man träffas och umgås och gör aktiviteter tillsammans. Inom Röda korset i Jämtland har man tankar på ett ”mångfaldens hus” där personer med olika etnisk bakgrund möts för att arbeta med aktiviteter som bygger broar. Ett sådant hus kan samverka med en svensk kyrka, en moské, ett bibliotek eller annan plats där mycket folk rör sig.

En norrlandskommun som vill vara anonym i denna rapport, har intressanta erfarenheter av flyktingmottagning, något som är rätt nytt för kommunen. Man har valt att vara mycket välkomnande, att arbeta med ett gott värdskap, men också att ställa krav på flyktingarna. Det är arbetslinjen som gäller, vilket innebär att flyktingarna ska bli självförsörjande så snabbt som möjligt. Man arbetar också aktivt med lokala faddrar så att flyktingarna snabbt kommer in i ett lokalt socialt nätverk.

För att ge ett tydligt budskap om att det lönar sig att arbeta och att man inte får allt gratis, har kommunen valt att möblera flyktingarnas lägenheter med begagnade möbler. Detta är dock något som upprört många faddrar. De har bland annat skrivit debattartiklar där de är upprörda över att flyktingarna måste leva med möbler som de etniska svenskarna själva inte vill ha. Mötet mellan att ställa krav på att man ska försörja sig själv och arbeta sig ”uppåt”, krockar med välvilja och engagemang för att ”ta hand om”.

Strömsund – både aktiv rekrytering och flyktingmottagning

Strömsunds i norra Jämtland är en mycket intressant kommun att studera, eftersom man arbetat med mångfaldsprojekt under flera år. Man har arbetat såväl med aktiv rekrytering från Stockholmsområdet och mottagning av flyktingar. Dessa har utvärderats och flera gedigna och intressanta rapporter finns. Det är väl värt att analysera de olika rapporterna, eftersom där finns många nyttiga erfarenheter.

Rekrytera inflyttare

Under åren 2000-2004 arbetade man med projektet Nybyggjarland, vars syfte var att vända den negativa befolkningsutvecklingen, och rekrytera inflyttare till kommunen. Till att börja med riktade man sig till Botkyrka, men utvidgade sedan sitt sökområde till Mälardalsregionen. Genom information, studiebesök och aktiv rekrytering förmådde man 125 personer att flytta till Strömsund. Av dessa kom 97 från andra delar av Sverige och 28 invandrare från andra länder. Man byggde upp ett nybyggarkontor där man samverkar med företag, privatpersoner och ideella organisationer för att få ett bra möte med inflyttarna.

Erfarenheterna av projektet är att det är viktigt att inte lova för mycket, och att det lönar sig att satsa på barnfamiljer. I en utvärdering till ett angränsande projekt konstateras att många menar att det inte var så lätt att komma in på arbetsmarknaden i Strömsund som man ville ge sken av. En kommentar utvärderarna fått är att ”det kom busslaster från Botkyrka, för att få jobb och boende, men jobb finns det ju inte. Det gällde att få liv i en döende bygd”.¹³

---

¹³ Utvärdering av projektet Mångfald 2 (2007). S. 24. Se även Edström (2004).

Mångkulturellt Centrum har också utvärderat projektet ingående, men inledde med en förstudie. Det grundläggande syftet med projektet ”Strömsund Nybyggarland” var att vända den negativa befolkningsutvecklingen, skapa framtidstro hos de kvarstannade och locka människor från övriga landet att flytta dit.¹⁴ Tanken var inte att locka till sig vem som helst, utan precis de personer som man behövde, dem det fanns arbete för. Det var viktigt att få bygden med sig och visa att det inte kom folk som skulle ”ta deras jobb”, utan som förde med sig en kompetens man saknade i bygden.

Rekryteringen av inflyttare inleddes i Stockholm och många var intresserade, men det visade sig snart att de utlovade arbetstillfällena ofta inte fanns i praktiken. Medan den som mötte ”invandrarna” i Stockholm ansåg sig ha sagt att personerna själva skulle söka jobb på arbetsförmedlingen, upplevde dessa att de fått information om att projektledningen skulle ordna jobb. Många blev också frustrerade över att det tog väldigt lång tid innan något hände.

En tanke projektet hade var att skapa kombinationer av uppgifter som kunde bli en anställning, exempelvis att förena att jobba några timmar på dagis, några timmar i skolköket och resten som danspedagog. Men även om tanken var god lyckades man inte få fram några sådana tjänster. Ett inledande problem var vidare att Arbetsförmedlingen inte riktigt var med på tåget som man tänkt, liksom att det visade sig att bygdens företagare inte gillar att rekrytera personal via Arbetsförmedlingen utan föredrar sina egna nätverk.

En viktig slutsats i denna första studie är också att många personer med utländsk bakgrund som projektet hade kontakt med, stördes över att de personer de mötte hade lön för sin tid, medan ”invandrarna” fick sitta av möten och samtal utan ersättning. Som märks på flera håll i denna rapport, är denna synpunkt tämligen vanlig vad gäller projekt om integration på landsbygden. En annan kritik är att kommunen lovade mer än vad de sen kunde hålla. En viktig synpunkt är att man i projektet förväntade sig att inflyttarna skulle vara så annorlunda och föra med sig så mycket nytt. Men tänk om de nu inte är så annorlunda och inte ger bygden det lyft man tror? Är det rimligt att lägga ett ansvar på personer med utländsk bakgrund att de måste vara så annorlunda, och därmed förväntas vara mer kreativa?

Är dom annorlunda?

En andra utvärdering av Nybyggarland har gjorts av Mångkulturcentrum i Botkyrka.¹⁵ Den målgrupp projektet ville nå var ”potentiella inflyttare till Strömsunds kommun, gärna med annan kulturell bakgrund med planer på egen företagsamhet, befintliga företag i kommunen, samt övriga samhället och näringslivet inom kommunen”. Taken var att stora delar av bygden skulle engageras.

I utvärderingen konstaterar att en grundidé i projektet är mångfalden som utvecklingsfaktor, där man förväntar sig att de med utländsk bakgrund som flyttar till kommunen kommer att

---

¹⁴ Edström (2001).

¹⁵ Edström (2003b).

tillföra något nytt, vara annorlunda på ett positivt sätt. Samtidigt slår man fast att alla är lika oavsett ras, religion, kultur, ålder och födelseort. Det finns därmed en inbyggd ambivalens mellan en förväntan om att de som kommer inte ska vara lika som dem som redan bor i Strömsund, samtidigt ska de inte heller vara annorlunda.

Förväntningar som inte uppfylls

En målsättning med projektet var att generera 25 nya företag. När man bad att få delta i olika möten med invandrarföreningar eller företagsnätverk i Stockholm, visade det sig att man inte var särskilt välkommen. Det var också svårt att föra fram erbjudanden som lockade företagare att flytta till Strömsund. Arbetsförmedlingen var inte heller så aktiv som man hoppats på. Tre företagare med utländsk bakgrund flyttade upp, men två återvände. Den som blev kvar fick reda på att det saknades hotell i bygden, men när hon väl kom upp visade sig att flera aktörer just då hade startat boendeanläggningar som liknade hennes. Konkurrensen var mycket hårdare än förutspeglad.

Projektet ordnade också flera bussresor för dem som kunde tänka sig att flytta till bygden för att läsa SFI och sen få arbete. I olika omgångar kom folk upp för att studera SFI, men de flesta återvände sedan. Ett problem var att man i projektet hade målet att locka kvalificerade personer till bygden, som snabbt kunde komma i arbete. Det medförde att många som tog del av kommunens information, blev besvikna när de sen sållades bort. Det kände sig lurade. Under projektet senare del lät man betydligt fler följa med på besöksresorna. En erfarenhet är att det inte är helt lätt att förena kommunens perspektiv med att få nytta av inflyttning och entreprenörskap, och individens önskan om sin egen försörjning och personliga utveckling.

Edström framhåller också att det inte är helt lätt att locka folk till en tätort på landsbygden. Det visar sig nämligen att många inflyttare är livsstilsmotiverade och vill bo på landsbygden, och inte i den lila tätorten. Bristen på bostäder på landet medförde att flera inflyttare blev besvikna. Flera personer med utländsk bakgrund har också känt sig förolämpade av tanken att de ska förmås att flytta till en plats där svenskarna själva inte vill bo.

Ett problem har varit att förankra projektet i bygden, både bland folk i allmänhet och bland arbetsgivarna. Inte minst har det varit svårt att få folket att förstå hur akut problemet med utflyttning och en åldrande befolkning är. Det har varit svårt att föra en fortlöpande dialog. Ett problem var också att det finns stora motsättningar inom kommunen, som lever kvar från kommunsammanslagningen på 1970-talet. Många har reagerat på varför centralorten ska få allt.

Invandrarkvinnor

En tredje utvärdering handlar om en uppföljning av Nybyggerland där fokus var på invandrarkvinnor (Invandrar Kvinnor – IQ).¹⁶ Målgruppen var kvinnor som redan bodde i kommunen. Tanken var att skapa mötesplatser för att synliggöra och stärka kvinnornas kompetens. Det visade sig dock att en stor del av målgruppen hade arbete och inte alls var så

---

¹⁶ Edström (2003a).

passiva som man trott. Projektet försökte få dessa kvinnor att bilda en förening, vilket de inte alls hade lust med. Projektledningen var också bekymrad över att man inte fick med sig de thailändska kvinnor som fanns i bygden och som var gifta med svenskar. Det visade sig dock att dessa kvinnor redan arbetade mycket hårt och hade egna fungerande nätverk. Projektet hade inte någon kontakt med bygdens företag, men det fanns flera kvinnor som var intresserade av att starta eget.

Man ordnade flera kvällar med träffar där kvinnor från bygden och dem med utländsk bakgrund träffades. Många av bygdens kvinnor ville vara med, men det blev lätt att de ”tog över” under träffarna. De språksvaga kvinnorna kände sig tryggare när de var i majoritet. Kulturkvällar, utflykter och caféer lockade fler än vad ”kreativa kvällar” och ”hälsokvällar” gjorde. En aktivitet med tunnbrödsbak där även män och barn fick vara med, lockade flest deltagare. Projektet analyserade också bygdens rika föreningsliv, men hade svårt att finna befintliga föreningar som passade för dessa mångfaldsmöten.

En intressant reflektion i utvärderingen handlar om att det är svårt att bli en ”Strömsundare”. Flera kvinnor konstaterar att det finns en karghet i relationerna mellan människor i bygden. Det är sällan den infödda befolkningen rör vid varandra, medan däremot många av dem med utländsk bakgrund ofta kramas eller rör vid varandra på annat sätt. Detta gäller särskilt när kvinnor möts. En annan reflektion handlar om ”överskottet på givmildhet”. Så många av bygdens människor ville skänka olika saker, hjälpa till att skjutsa dem som inte hade bil etc.

Att tälta när det snöar

I Nybyggerland ingick även ett ungdomsutbyte mellan Strömsund och Botkyrka. Nina Edströms utvärdering av detta utbyte är mycket lärorik läsning.¹⁷ Projektet gick ut på att skapa möten mellan ungdomar i Botkyrka och Strömsund. Den första resan gick av stapeln hösten 2000 med ungdomar från norra Botkyrka som reste till Stora Blåsjöns fjällskola. Resan blev lyckad och uppmärksammad.

År 2001 inleddes mellan gymnasier i Strömsund och Botkyrka. Elever från Botkyrka åkte till Strömsund i oktober för att tälta. Lärarna i Botkyrka insåg att eleverna knappast hade rätt utrustning och lärarna hjälpte till med att samla in sovsäckar. Eleverna involverades inte i någon planering, och gymnasieungdomarna från Botkyrka hade förberett sig för att visa en hård stil ifrån början utifall de skulle mötas av ”rassar”. När man kom fram efter ha åkt tåg till Östersund och sen 17 mil i buss till Stora Blåsjön, blev det tufft för många av Botkyrkas elever. Det var mörk och kallt. Det regnade mest hela tiden, och stundtals snöade det.

En av de lärare som följde med säger till utvärderaren att främst tjejerna från Botkyrka var jättegälliga och klagade på allt, från att kiosken stängde klockan sex till att det var mörkt och kallt. Men de var blöta och frusna, och deras utrustning var dålig. Sowsäckarna var inte dimensionerade för kallgrader. Läraren från Botkyrka konstaterar att tjejerna förstärkte sina roller med ”gälliga stockholmstjejer och tystlåtna men köldtåliga strömsundsflickor en gick

---

¹⁷ Edström (2004).

i t-shirt det uppfattades som en markering!” Att tälta i fjällen i oktober kanske inte är den bästa början. Det blev dåligt med kontakten mellan eleverna från de två orterna, och tendenser till rasism fanns. Få av eleverna från Botkyrka kunde tänka sig att låta eleverna från Strömsund sova i deras hem när de skulle besöka Botkyrka.

Eleverna i Strömsund var redan från början negativa till besöket, bland annat beroende på att det kom uppifrån. De var inte engagerade i planeringen. Inte ens en kommande resa till Botkyrka lockade dem att delta. Det var få av eleverna i Strömsund som ställde upp, eftersom de flesta blev sjuka just när besöket gick av stapeln. En lärare säger att ”de som åkte till fjällen var av den allra blygaste sorten. Såna snälla ena som gör som de blir tillsagda”. Det var dock tufft även för Strömsunds elever eftersom de inte heller var vana att tälta i oktober när det börjat snöa.

Eleverna från Strömsund var få, vilket kanske gjorde dem lite osäkra. Det blev dåligt med kontakterna mellan elevgrupperna. En av lärarna från Strömsund berättar att han tyckte att ungdomarna från Botkyrka var jättemysiga, särskilt tjejerna. ”Jättevackra damer som satte igång att dansa salsa på kvällen – medan våra flickor förskrämt tittade på. De var så roliga och samtidigt gulliga. Det släppte litet när de åkte hem sen och det blev litet kramar och så. Men de från Strömsund kände sig bara så underlägsna.”

Skräcken för Stockholm

Inför strömsundselevernas resa till Botkyrka lade man ned mer tid på förberedelser där eleverna var med att utforma ett program. En av lärarna från Strömsund berättar att ”inför resan hade Strömsundsungdomarna varit totalt SKRÄCKSLAGNA! Innan avresan hade det varit kö utanför skolsystems mottagning – de hade magont av nervositet.” När de kom fram till Stockholms Central möttes man av läraren ”med tre urtjusiga latino lovers, artiga, belevade, upplädda, doftade underbart och bad att få bära väskorna!”

Efter incheckning på vandrarhem åkte man till gymnasiet i Botkyrka där eleverna berättade om sina hemländer och hur de kommit till Sverige. Lärarna som var med tyckte att berättelserna var gripande, men eleverna från Strömsund himlade med ögonen och tyckte ”Äh vaddå?”. Det var svårt för ungdomarna att ta in berättelserna. Därefter presenterade eleverna från Strömsund sin kommun, ”varpå botkyrkaeleverna förvisso himlade med sina ögon”.

Ungdomarna från Strömsund sov två nätter på vandrarhem och en natt hemma hos elever från Botkyrka. De var skräckslagna inför natten, men den visade sig bli en succé. Sista kvällen var tjejerna på tjejfest i Botkyrka medan killarna gick på Gröna Lund. Trots att många möten uppstod, visade det sig att det fanns många rasistiska uttryck kvar när eleverna kom hem till Strömsund. Förvisso hade man sett att det inte var så många ”kickers” men fortfarande trodde en del att invandrare odlar potatis på balkongen. Utvärderaren har dock haft svårt att få elevernas syn, eftersom de inte ville intervjuas. Elevernas syn är därmed den som presenteras av lärarna. Lärarna ser genomgående Botkyrkas ungdomar som ”tjusiga, roliga, livfulla,

charmerande och härliga, medan strömsundsungdomarna beskrivs som försiktiga och osäkra”.

Utbytet har fortsatt men då i projektform och som en del av elevernas undervisning. Man har arbetat med kontakt via mail, producerat filmer och annat material för att förbereda sina träffar. När man sedan mötts har man arbetat tillsammans för att diskutera om olika teman. Besöken har förberetts bättre. När en ny grupp elever kom upp till Strömsund bodde de i en stugby där det fanns gott om mat i kylan. De träffade de lokala eleverna vid Ströms Vattudals frusna strand. Fyra tjejer från Strömsund kom då åkande på snöskoter på isen, vilket blev en tjugisig entré. Sedan var eleverna ute och lekte, åkte skoter, pimplade och grillade korv. De som ville fick skjuta, åka häst och vagn eller åka skidor. Kvällen avslutades med ett pizzariabesök. Också högstadierna i de två kommunerna har inlett ett samarbete.

Aktiv flyktingmottagning

Strömsunds kommun arbetar som redan nämnts även med att ta emot och integrera flyktingar i kommunen. Anders Fabricius från kommunen berättar att man driver flera projekt, bland annat Kraftcentrum där man arbetar för att lyfta fram dem som står långt från arbetsmarknaden till arbeten som anpassas efter vars och ens förmåga. Flera av deltagarna är relativt nyanlända. Man överväger att utveckla sociala kooperativ för att sälja olika tjänster med personal som annars är bidragsberoende.

Man diskuterar service som byvaktmästare och tjänster som är inriktade på säsongarbete, exempelvis plantsättning och röjning. Har man en arbetsledare som kan flyktingens språk, så kan denne komma ut i arbete fort utan att först kunna svenska. Går man över gränser och samordnar flera typer av arbeten, så kan man fylla ut en stor del av året med just säsongarbeten som inte kräver lång utbildning eller att man är bra på svenska. Svenska kan man lära sig fortlöpande samtidigt som man arbetar.

En förstudie heter Gångbar i Sverige som riktar sig till utlandsfödda, speciellt flyktingar, där man noga ska validera deras yrkeskunskap och specialsy yrkesutbildningar. Tanken är att kunna använda gymnasiets yrkesutbildningar även för vuxna. Det har redan visat sig att många flyktingar har goda kunskaper och med hjälp att kortare utbildningar kan bli anställningsbara som svarvare, svetsare, montörer etc. Det finns dock byråkratiska problem att samarbeta med gymnasieskolan på ett så flexibelt sätt, men med förstudien hoppas man kunna lösa det.

Kris- och traumacenter

Kommunen är också ägare av ett projekt tillsammans med hela Jämtlands län, där syftet är att utveckla ett kris- och traumacenter för flyktingar. En erfarenhet är nämligen att många flyktingar som går till primärvården för att de har huvudvärk, ont i ryggen etc., egentligen har svåra psykosociala problem. Men det vanliga är dock att de fastnar i primärvården och att ingen ser deras egentliga problem. Målsättningen är att ta fram en modell där just landsbygdens miljö är en viktig resurs, som sedan kan förmedlas till övriga delar av landet, alternativt att man i Jämtland tar emot patienter från hela Sverige.

Moskén brinner

År 2008 fanns det ungefär 160 kvotflyktingar i Strömsunds kommun. De kommer bland annat från Uzbekistan, Tjetjenien, Etiopien, Afghanistan, Somalia och Colombia. Trots att man i kommunen arbetat med mångfaldsfrågor i flera år, har det varit många konflikter. Det har förekommit incidenter med rasistiska förtecken i form av hotbrev till politiker och flyktingsamordnare, trakasserier mot flyktingfamiljer och dessutom har flera av kommunens fastigheter klottrats ned med rasistiska symboler. Strax innan Ramadan år 2008 anlades en mordbrand i den moské som finns i samhället. En 19-åring erkände senare attentatet. Strax efter branden skedde också slagsmål med järnrör, där muslimer attackerades.

När skolornas hösttermin började tog man upp branden, mångfald och värderingsfrågor i undervisningen. En kort tid efter branden arrangerade en förening en minifestival för att samla in medel för att kunna reparera moskén. Arrangörer var en grupp som arbetar med fredagscaféet Minimång och den årliga Mångfaldsveckan. Branden har medfört att Sveriges Muslimska råd planerar att engagera sig mer framöver. Rådets ordförande Helena Benaouda säger att det är viktigt att rådet tar ett större ansvar för möten mellan muslimer och lokalbefolkning på landsbygden. ”Vi har inte varit så bra på det, men branden i Strömsund visar att det är viktigt. Och det engagemang som skett i bygden efter branden visar också på att det finns goda möjligheter till en bra dialog.”¹⁸

Strax efter branden invigdes en moské i närliggande Östersund, och invigningen blev något av en manifestation av gemenskap och protest mot vad som hänt i Strömsund. Ordföranden för den Islamiska föreningen i Östersund är en kvinna, Kholod Mahmood. Vid invigningen deltog muslimer, kristna och katoliker. Landshövding Britt Bohlin invigde, inte genom att klippa ett band, utan genom att knyta ihop två band. Att engagera olika kyrkor i mångfaldsarbete på landsbygden kan vara en fruktbar metod att skapa möten mellan ”invandrare” och lokalbefolkning. Många upplevde att det blev för mycket av det ”goda”.

Kommunens flyktingsamordnare Anders Fabricius berättar att polisen genom ett intensivt arbete fick fast dem som ställt till problem. Vålgörenhetsaktiviteten blev en manifestation med många besökare, även om det inte samlades in särskilt mycket pengar. Men som viljeyttring var det en viktig händelse. Det hela har öppnat ögonen ytterligare för hur komplext det är att skapa en fungerande mångfald på en liten ort.

Det tar tid att integreras

De verksamheter som arbetar med mångfald har svårt att engagera flyktingar som nyss har kommit till bygden. De har alldeles för mycket annat kring sig och orkar inte tänka på att engagera sig i olika aktiviteter. Däremot är det kommunens erfarenhet att medborgare som bott i bygden i fem år eller mer kan visa en stor kraft och engagera sig i bygdens utveckling. Det tar tid, men när de väl känner att de har kraft över vill de vara med och tillför mycket. Arbete med integration och mångfald tar tid, och måste få ta tid, säger Fabricius.

---

¹⁸ Telefonintervju.

Entreprenörskollo

Trångsviken i Jämtland är ett av landsbygdens lysande exempel på hur en bygdegård kan bli bas för en utveckling, som inte minst leder till att flera lokala företag startas.¹⁹ Ett av företagen heter Entreprenörskollo AB, som bland annat arbetar med kollo med förortens mångfald. En utgångspunkt för verksamheten är skolan i Trångsviken som länge arbetat aktivt med att utveckla entreprenörskap bland eleverna. Med en speciell pedagogik uppmuntrar man alla att hitta någonting de är bra på, vilket leder till självtillit och en positiv inställning.²⁰

Sedan fyra år tillbaka kommer ungdomar från hela landet varje sommar till Trångsviken på Entreprenörskollo. Första året samlades 25 ungdomar i åldrarna tretton till femton år för att under två sommarveckor göra roliga saker. Sedan har flera kollo genomförts, alltid i nära samverkan med näringslivet. Elever, både etniska svenskar och dem med utländsk bakgrund, från förorter som Rinkeby, Botkyrka och Rosengård har deltagit. Kollona håller till på landsbygden, och just mötet förort och landsbygd är ett viktigt inslag.

Varje kollo har ett tema och man har haft teman som vildmarksturism, uppfinningar och byggkollo. Man funderar över att genomföra ett lantbruksskollo. Det är efterfrågan som styr vilka kollo som genomförs. Man satsar på fler orter och fler läger. För att de ska genomföras är det viktigt att det finns en sponsor från näringslivet att samarbeta med. Skistar, ALMI och byggföretag är exempel på sponsorer. Under 2008 genomfördes sju entreprenörskollo på olika orter. Man genomför också lägerskolor i samarbete med skolor landet runt, men de nya reglerna som gör att eleverna inte får betala något själva ställer till problem med finansieringen.

Förebilder från förorten

Det finns också förebilder och tankar från förorten som kan vara värda att ta del av, inför tankar om projekt på landsbygden. En bra förebild finns i ”United Sweden”, som började med att eleverna i en åttondeklass i Rinkeby lurades av sin lärare. Klassen var omotiverad och för att få fart på dem, lurade läraren eleverna att det fanns en tävling, där den som kom upp med en bra företagsidé kunde vinna massor med pengar. Trots att eleverna så småningom insåg att det inte fanns pengar att vinna, resulterade det hela i en utställning med de bästa förslagen.

Man fortsatte med entreprenörsövningarna under hela åttan och nian, och företaget ”United Sweden” registrerades och drevs vidare av några eldsjälar. En av deras produkter är en t-shirt med trycket ”United Sweden of Rinkeby”. Aktiviteten har utvecklats till Rinkeby Business Lab, där man har flera mentorer från näringslivet engagerade. Samverkan mellan en sådan verksamhet och skolor på landsbygden kan vara fruktbart. Att skapa möten mellan förortens och landsbygdens ungdomar, där uppgiften är att tillsammans utveckla landsbygdens entreprenörskap. ”Invandrarens ögon” kan bli en katalysator med vars hjälp man ser helt nya möjligheter.

---

¹⁹ www.trangsviken.se

²⁰ Intervju med Richard Uski, Trångsviksbolaget.

Det är också tänkvärt att reflektera över somalierna i Sverige. En anledning är att många i denna grupp är mycket kunniga boskapsuppfödare, och på så sätt en resurs för landsbygden. Somalierna lyfts ofta fram som ett exempel på hur integration kan fungera i Sverige; eller på hur den inte fungerar. I början av 1990-talet flydde många somalier, bland annat till Sverige och USA. Det finns ungefär lika många somalier i staden Minneapolis i USA:s gamla svenskbygder, som i Sverige. Ungefär 20 000 somalier bor i Minneapolis och 20 000 i Sverige, varav hälften finns i Rinkeby.²¹

Det är oerhört stora skillnader mellan somaliernas situation i Minneapolis och i Sverige. I Sverige är ungefär 28 procent av somalierna i arbetsför ålder sysselsatta med arbete eller eget företagande. I Minnesota har nära 60 procent av dem arbete eller driver eget företag. Det är dramatiska skillnader just i företagandet. I Minneapolis finns över 1 000 ”somaliska” företag medan det bara finns 38 i Sverige.

Forskaren Benny Carlsson hävdar att det inte är någon större skillnad på den somaliska gruppen i Sverige och USA vad gäller t ex utbildning eller ålder. Det är den omgivande miljön som är annorlunda och avgörande. Somalierna i Sverige har väldigt svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Däremot visar de stort entreprenörskap genom att det finns många föreningar bland somalierna. Somalierna i Minnesota har ofta startat företag som först riktar sig till den egna gruppen, för att därefter rikta sig till den övriga marknaden.

I Sverige ser vi ofta negativt på när grupper håller samman och utvecklas tillsammans, eftersom vi ser det som segregation. Medan man i USA uppmuntrar initiativkraft underifrån, styrs det mesta av initiativ ovanifrån i Sverige. I Sverige arbetar vi ofta för att göra individerna anställningsbara, istället för att också stimulera dem att starta eget. Carlsson menar att en stimulans av individernas egen kraft och entreprenörskap skulle hjälpa mycket. Vad kan sådana erfarenheter innebära för ett entreprenörsprojekt kring integration på landsbygden?

Exempel med naturen som tema

Skärgårdsstiftelsen

Skärgårdsstiftelsen i Stockholm arrangerade tidigare sommarlägret på Björkö i Stockholms skärgård för invandrarbarn och deras familjer.²² För många var det första gången de mötte svensk natur. Deltagarna fick segla eller ro i allmogebåtar, fiska från båt eller brygga, bada eller simma, paddla kajak, gå naturvandring med Fältbiologerna eller göra naturexperiment tillsammans med studenter från KTH. Särskilt fisket öppnade mångas ögon för naturen, eftersom fiske är något som finns i alla länder.

Det uppstod fantastiska möten när alla samlades i en svensk skärgårdsvik. En muslimsk kvinna konstaterade att hon nu förstod att det svenska pratet den svenska folksjälen med skog

---

²¹ Se Carlsson, B. (2006)

²² Intervju med Anders Unosson. Se även Unosson (2006).

och mark, motsvaras av det lugn och ro man får när man går i moskén i hennes land. En indier var mycket skeptisk och undrade varför han skulle gå ut i skogen och se på farliga tigrar när jag han gå på zoo och inte vara rädd. En man som var uppväxt vid Nilen blev helt hänförd över att få segla i allmogebåten och jämförde intensivt teknik för att bygga båtar med den svenske instruktören.

Efter valet 2006 tog det dock så lång tid för kommunerna att bestämma sig om de skulle vara med eller inte, att projektet lads ned. Många familjer tar dock på egen hand bussen ut till Björkö.

Sportfiskarna

Sportfiskarna har arbetat med flera projekt med svenskar med utländsk bakgrund, främst storstadsnära fiske. Projektet har siktat in sig på förorter i Stockholm, Göteborg och Malmö. Under en kortare period hade man ett regionkontor i Skellefteå som skulle arbeta med att hjälpa nya grupper in i sportfisket såsom invandrare, kvinnor, ungdomar och handikappade, men kontoret lades ned. I Göteborg har man bland annat arbetat med fiskeutflykter med skolklasser.

Bengt Olsson hos Sportfiskarna berättar att man har erfarenheter av mångfaldsprojekt både från Göteborg och Stockholm, exempelvis projekten ”08-kompis” och ”kulturmöten vid vatten”. Sportfiskarna har arrangerat fiskeutflykter för målgruppen nya svenskar, där deltagarna fick prova olika former av sportfiske och möta olika svenska naturtyper. Fyra utflykter arrangerades. Slutsatserna från projektet är att det är lättare att få kontinuitet i verksamheten om man satsar på fiske i närmiljön eller på platser dit det finns allmänna kommunikationer.

Bengt Olsson framhåller att det sätt man arbetat på inte är bra. Projektet har gått ut på att man tar kontakt med en ”invandrarförening” och tar ut dem i naturen för att fiska och lära dem att fiska. Det är i och för sig trevliga aktiviteter men de bidrar inte till integrationen. ”Visst är det trevligt för invandrarna att få komma ut i skärgården eller fiska vid Dalälven, men då arbetar vi med en verksamhet för dom, istället för med dom. Ska vi lyckas framöver så måste vi tänka på helt annat sätt och samarbeta på lika villkor. Det är också viktigt att komma ihåg att många invandrare redan är mycket duktiga fiskare och har på egen hand lärt sig att fiska även i Sverige.”

Ett problem när man arbetar med invandrarföreningar är att man då också väljer att samarbeta med avgränsade etniska grupper, eftersom det inte finns organisationer som samlar alla personer med utländsk bakgrund. Det blir inga bra mångfaldsmöten då, menar Bengt Olsson. Men det stora problemet när man arbetar för dom istället för tillsammans med, är att det inte händer något när projektet är slut. När utflykterna upphör så upphör också det friluftsliv man försökt skapa.

Sportfiskarna söker nya modeller att arbeta med, och funderar på att anställa en integrationskonsult som själv har utländsk bakgrund, slår Bengt Olsson fast. ”Det är bara så

vi får trovärdighet och kan komma in i de etniska nätverken och öppna dörrarna, för att så samverkan på lika villkor. Vi måste också få klart för oss att vi ofta inte ser fisket på samma sätt. Vi svenskar är så frälsta på fisket att vi har fel ögon. Det blir ordentlig kulturkrock att stå och prata fjällfiske med en person från Somalia. För en svensk är friluftsliv och sportfiske tystnad och ensamhet, men så är det inte för alla andra kulturer. Många vill istället förena sportfisket med gemenskap med andra, glädje och fest. Och det måste vi acceptera. Ska vi få invandrarna att bli aktiva sportfiskarna, så måste det ske på det sätt det trivs med.”

Bengt Olsson berättar vidare om en intressant erfarenhet från ett seminarium hösten 2008, som kommer från projektet ”Plankan” i Skåne. Där har man samarbete med ungdomsgårdar i förorterna, där en fritidsledare tar ut de unga för att fiska från en kaj eller båt. Då blandas personer med bakgrund från flera olika länder med etniska svenskar, och verkliga möten sker. De unga möts över fisket som gemensamt intresse, oberoende av vilken etnisk tillhörighet de har. Ett alternativ är etniska fiskeföreningar, och sådana finns det många av i landet, även om Sportfiskarna haft svårt att nå dem. Det finns föreningar som startats ex. av dem från f.d. Jugoslavien, men som numera har många svenskar som medlemmar.

Bengt Olsson avslutar med att framhålla att fiske inte bara är hobby numera. Fisketurismen omsätter mer än vad yrkesfisket gör. Trots att fisketurismen inte är särskilt utvecklad i Sverige, så finns det mycket goda förutsättningar att utveckla den till en än mer lönsam verksamhet. Och givetvis är svenskar med utländsk bakgrund då en resurs, både som kunder och entreprenörer. Vad skulle exempelvis arabisktalande fiskeguider kunna innebära, både för potentiella arabisktalande kunder i Sverige, men även för turistexport till arabisktalande länder?

Inger Dahlgren på Fiskeriverket berättar att man stött ett antal projekt om invandrares fiskemöjligheter för fritidsfiske, främst tätortsnära fiske. Under hösten 2008 kommer en rapport om erfarenheterna från dessa projekt, som främst drivits av Sportfiskarna.

Svenska Kennelklubben

Svenska Kennelklubben konstaterar att man i många länder ser på hundar och djur på ett annat sätt än vi är vana vid i Sverige. I många länder kan vilda eller herrelösa hundar bära på ohyra, parasiter och smittsamma. Då är det naturligt att man lär sig att hålla sig undan från hundar och utvecklar hundrädsla. I Sverige däremot finns knappt några vilda hundar och lösspringande hundar tolereras inte. För att invandrare lättare ska kunna förstå den svenska synen på husdjur och vilka regler, uttalade eller outtalade, som gäller för hundhållning, har Svenska Kennelklubben producerat broschyren Att ha hund i Sverige. I samarbete med Friluftsrådet, Sportfiskarna och Svenska Jägareförbundet har Kennelklubben genomfört aktiviteter där främst barn med invandrade föräldrar fått komma ut i naturen för att träffa hundar och prova olika friluftaktiviteter.

Projektet Allemansrätt

Projektet ”Allemansrätt för personer med invandrarbakgrund” i Mörbylånga vände sig till invandrade personer, boende kring Kalmar. Tanken var att upplevelsebaserat lära ut

naturkunskap och hållbart nyttjande av naturen, bland annat genom att bygga kojor och grilla. Det blev dock bara en träff och det var mest holländare som kom. Man nådde inte de grupper man tänkt sig, eller så fanns det inte så många invandrare i området.

Länsstyrelsen i Värmland

Linda Stöberg på länsstyrelsen i Värmland har drivit ett projekt med svamp och tipspromenader med invandrarföreningar och SFI-klasser. Nu finns dock inga resurser för att fortsätta verksamheten. Man använde ett naturreservat som är handikappsanpassad för att göra besöket i naturen så lätt som möjligt. Målgruppen var en SFI-klass som man först besökte för att berätta om naturen, och sen tog ut till reservatet. På en av promenaderna, med bara kvinnor som deltagare, hade man med sig en svampkonsulent och plockade svamp tillsammans. Det var dock oerhört svårt att hålla ihop en grupp med olika nationaliteter.

En del hade ingen erfarenhet av naturen och kom i sandaler och finkläder med slöjor. Det visade sig att de heller inte hade naturvänliga kläder i sina garderober, eftersom de själva inte ens skulle ha kommit på tanken att besöka denna. Thailandskorna däremot kunde in ta bara berätta om alla svampar, utan kunde också ange kilopriset för dagen på de olika sorterna. Alla tyckte det var trevligt i naturen. En kvinna från Zambia imponerades över att sjön var så ren att man kunde dricka vattnet.

Det uppstod dock en del problem när man skulle äta. En del ville inte alls äta den mat arrangören bjöd på. Andra tyckte att det var alldeles för lite mat med bröd och sallad. Man tillagade den svamp som plockats, men många ville inte äta den. Erfarenheten var att man på ett helt annat sätt måste ta rätt på vilken mat den etniska grupp man arbetar med vill äta. De flesta kvinnor meddelade att de inte kunde tänka sig att gå ut i naturen själva, eftersom de var rädda för att gå vilse.

En annan grupp gick en tipspromenad, där man kunde jämföra fåglar och växter i Sverige och det gamla hemlandet. Det gav deltagarna ord och jämförelser, och att en hel del i naturen är gemensamt skapade en bra känsla. En av frågorna handlade om istiden, och när deltagarna fick klart för sig att hela Sverige varit täckt av is, konstaterade en av dem att då är ju faktiskt alla svenskar invandrare från början.

Kolonilotterna och stadsnära odling

Kolonilotterna är en intressant nyckel för mötet mellan mångfald och landsbygd. Många svenskar med utländsk bakgrund är flitiga koloniodlare. Det finns dock två bilder av kolonilotterna. Den ena bilden är mångfaldens idyll. Den andra bilden är kaos och konflikt. Samma kolonilottsområde kan beskrivas på helt olika sätt. Den ena bilden står den svenska kolonirörelsen för. Den andra står de så kallade invandrarna för. Den ena bilden handlar om kaos, den andra om energi och idyll. Ska kolonilotterna ses som en romantisk täppa för njutning, eller som en strategisk resurs för stadsdelsutveckling och mångfald? Ska det gå att tjäna pengar på kolonilotten?

Järvafältet – ”invandrarnas” andningshål

Ett av de mest kända exemplen på ett mångfaldens koloniområde finns i Järva utanför Stockholm. Kolonilotterna på Järvafältet utanför Tensta drivs av Tensta Trädgårdsförening. Här finns många invandrare med rötter i Afrika, flera av dem med lång erfarenhet som lantbrukare i sina hemländer. De har tidigare odlat exempelvis majs, vete, bönor och många olika sorters grönsaker. En populär gröda på Järvafältet är ”sakuma wiki” som kan liknas med en grönkål som smakar spenat, och något av en basföda i Kenya. Flera odlar med hjälp av traditioner och redskap från hemlandet. Exempelvis har den kenyanska hackan jembe fått rykte om sig att vara bättre än svenska spadar och hackor.

Även om inte odlarna arbetar ekologiskt, undviker flertalet av dem bekämpningsmedel. Undertecknad har besökt området, och samtal med några av odlarna visar att det inte bara handlar om att odla för att äta och kanske sälja på torget. Kolonilotten ger en känsla av att man skapar och åstadkommer något konkret i det nya hemlandet, något som går att se på, dofta på och smaka på. Barnen är ofta med och leker på området. Kolonilotten är också en plats att träffas på, umgås, grilla, prata och dricka öl.

Isac Altun är ordförande i föreningen och har haft sin kolonilott i över 20 år. Han kommer från södra Turkiet där han odlade säd, röda bönor, nötter och fruktträd. På Järvafältet odlar han ärtor, olika bönor, mangold, sallad, koriander, mynta och många olika kryddörter och grönsaker. För honom är kolonilotterna en oas där svenskar med utländsk bakgrund, från världens alla hörn möts, umgås och lär känna varandra. Starka möten mellan olika kulturers metoder att odla och grödor att plantera sker. Här handlar det om verklig mångfald och integration.

Koloniträdgårdsförbundet

Svenska Förbundet för Koloniträdgårdar och Fritidsbyar, Koloniträdgårdsförbundet, är Sveriges kolonisters riksorganisation med cirka 26 000 medlemmar. Göran Svanfeldt är medlem i styrelsen och ordförande för Fritidsodlingens Riksorganisation som är en samarbetsorganisation för fritidsodlarnas organisationer i Sverige.²³ Där ingår även Riksförbundet Svensk Trädgård, Sällskapet Trädgårdsamatörerna, Sällskapet Blomstervännerna, Förbundet Biologisk Organisk Odling, Svenska Dahliasällskapet, Svenska Rododendronsällskapet, Svenska Rosensällskapet, Svenska Pelargonsällskapet, Sveriges Pomologiska Sällskap, Gesneriasterna och Svenska Örtasällskapet.

Svanfeldt konstaterar att organisationerna har försökt få igång projekt kring mångfald och integration, men inte har kommit ända fram. Man försökte få stöd av Integrationsverket att anställa invandrare för att berätta om miljö och om hur en svensk folkrörelse arbetar, men det blev avslag på ansökan. Vad gäller privata trädgårdar finns det 2,1 miljoner i Sverige, i anslutning till huset eller sommarstugan. Här saknas dock invandrarna mer eller mindre. Men vad gäller kolonilotterna är det tvärt om. Enligt honom har man i SCB:s ”Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF)” visat att 50 procent av invandrarna i Sverige säger att de ofta arbetar i trädgården

---

²³ Intervju 2009

Koloniträdgårdsförbundet har dock arbetat intensivt med frågan om mångfald, och ser stora problem med integrationen i kolonilotterna. Det finns områden där 90 procent av lotterna brukas av personer med utländsk bakgrund. Det finns minst 100 kolonilottsföreningar som inte är medlemmar av förbundet, och de flesta av dessa domineras av ”invandrare”, menar Svanfeldt. Av 40 000 kolonister är nu bara 26 000 med i förbundet.

En tradition i Sverige är att kolonilotten betyder mycket. Man inte bara odlar utan har ofta också små stugor man tillbringar en stor del av din tid i under sommaren. De flesta invandrare har dock inte denna tradition med stugor utan de koncentrerar sig på odling, framhåller Svanfeldt. Det stora problemet är att dessa grupper inte förstår sig på den svenska traditionen med föreningar och regler. Många av dem vill inte ha föreningar, stadgar, regler, årsmöten och en stark folkrörelse. De vill inte heller betala de arrenden och vattenavgifter en förening måste ta på sig. Många är också okunniga om de miljökrav man måste ställa. Det är inte heller ovanligt med skadegörelse, och det finns exempel på föreningsordföranden som morhotats. Föreningarna måste bli bättre på att ställa krav om det ska kunna gå att fortsätta med verksamheten.

Koloniförening efter koloniförening kapsejsar, säger Svanfeldt. Det tas över av olika etniska grupper som bekämpar varandra och inte förstår vad samarbete är. Det välkända Järvafältet är indelat i 13 områden, och där förekommer mordhot, nedskräpning och många som vägrar att betala de avgifter alla måste dela på. De vet inte heller hur man komposterar. De bränner skräp och smutsar ner lotterna. De förstår inte vad ekologi är. De övergöder och tar ut flera stora skördar.

Det finns vietnameser som pressar ut fyra skördar per år från jorden. De gräver igen dikena och förstör mark för andra. De odlar marker som inte får odlas, och det finns flera exempel på att folk går och plockar bär i andras lotter och hänvisar till allemansrätten. Opiumodling har också förekommit. En del odlar samma gröda på hela lotten. Det finns exempel där man bara odlar solrosor, och lägger grannarnas lotter i skugga. Det här hämmar koloniträdgårdsförbundets verksamhet. Hela rörelsens rykte försämras slår Svanfeldt fast. Förvisso finns det aktiva föreningar med medlemmar från olika länder, men då handlar det om medlemmar från OECD-länder som Finland och Japan.

Ett stort problem är att många odlar kommersiellt, menar Svanfeldt, trots att många föreningar förbjuder det. De åker på marknader och säljer. Det finns koloniodlare i Uppsala som åker ända till Västerås för att sälja sina grödor. Många går på socialbidrag, men socialen ser inte att det har en kommersiell verksamhet. Det finns också exempel på att man använder stugorna på kolonilotterna som varulager, och kör in med stora lastbilar. Kommunerna måste inse detta och skilja på det kommersiella och ideella. Det fungerar inte när det blandas. Då är det bättre att kommunerna ställer upp med kommersiell mark för dem som vill tjäna pengar. Nu finns det många koloniodlare med bakgrund i andra länder, som har kolonilotter på 1,5 hektar. Och då är det inte längre fråga om en hobby som man arbetar med ideellt.

Svanfeldt menar att man nu måste satsa på coacher från invandrarnas egna grupper som arbetar i organisationen, för att åka runt och utbilda invandrare landet runt. Man måste också utveckla informationsmaterial på andra språk, vilket man ännu inte mäktat med. Det måste skapas möten så man kommer till tals med varandra, får en dialog. Det är inte acceptabelt när en förening inte betalar sina avgifter, exempelvis för vatten på flera år. Men å andra sidan måste man också inse att kolonilotten är det enda andningshål många invandrare har.

Internationella resurser i Solstaden (IRIS)

Internationella kvinnoförbundet IKF, är ett förbund av 18 föreningar, som arbetar för integration och mot rasism.²⁴ Organisationen bildades 1987 av en grupp utlandsfödda och svenska kvinnor, som tillsammans ville skapa ett förbund, där man kunde mötas och utbyta erfarenheter från föreningsarbetet från olika håll i Sverige. Deras förening i Karlstad, Internationella Kvinnoföreningen, har drivit ett intressant projekt som heter IRIS (Internationella resurser i Solstaden).²⁵

Projektet som finansierades av ESF-rådet, hade som syfte att ge arbetslösa kvinnor med en annan etnisk bakgrund och svenska kvinnor en möjlighet att ta sig in på arbetsmarknaden. Invandrarkvinnorna hade låga språkkunskaper, trots att flera av dem bott i Sverige under många år. Flera av dem var analfabeter. De svenska kvinnorna hade varit arbetslösa länge, hade tidigare missbruksproblem och många var utbrända. Tanken var att deltagarna skulle få anställning eller starta eget.

Redan inledningsvis fick projektet problem eftersom kommunen hade svårt att förse det med deltagare. När det väl kom igång var tanken att man skulle arbeta med praktisk odling i ett växthus och på friland, samt driva ett café och en liten saluhall inne i staden. Kvinnorna fick också utbildning om livsmedel, friskvård och svenska för dem som behövde det. Båda grupperna behövde också mycket träning i att förbereda sig för arbetsmarknaden. Man fick arbeta intensivt för att få kvinnorna att komma i tid, att förstå vad som gäller på arbetsmarknaden samt att ge stöd med deltagarnas personliga problem. Det visade sig vara svårt att utveckla tanken på att starta eget med den grupp kvinnor IRIS arbetade med.

Projektet konstaterar att man lyckades väl med frågan om jämställdhet, eftersom kvinnorna växte i sin roll av att de hade en sysselsättning. Det visade sig dock uppstå en hel del kulturproblem med gruppen ”invandrarkvinnor”. Deras kultur och traditioner lade hinder i vägen för att man skulle lyckas med projektets målsättning. Kvinnorna gjorde det nämligen klart att de var vana att arbeta i hemmet med matlagning, och att de inte kunde förstå varför de skulle arbeta med odling. Det är något som männen gör. I praktiken medförde detta att de svenska kvinnorna odlade och invandrarkvinnorna tog hand om café och saluhall inne i staden.

---

²⁴ www.ikf.nu

²⁵ Intervju med projektledaren Barbro Borström, slutrapport till ESF-rådet och utvärdering.

Möten mellan kvinnorna skedde dock, och i utvärderingen citeras en invandrarkvinna som konstaterar att ”jag trivs mycket bra här! Jag träffade dom och pratar med alla här. Det är första gången jag pratar med svenskar.” Den kvinnan hade bott i Sverige i femton år. Det framkommer vidare att invandrarkvinnornas män hade många synpunkter på att kvinnorna inte skulle delta i odlingsarbetet. Vissa män var över huvud taget motståndare till att kvinnorna alls skulle medverka.

IKF försöker fortsätta med denna verksamhet, men har haft svårigheter att finansiera verksamheten. Man försöker nu samverka med aktörer, som Hushållningssällskapet och Studieförbundet Vuxenskolan som kan hjälpa till med de likviditetsproblem som EU-projekt vanligen medför. Kommunen har kvar några kvinnor som arbetar med odling. Man fortsätter också med caféet inne i staden som nu drivs ideellt. Avsikten är att bilda ett socialt kooperativ. Projektledaren har själv skrivit en kokbok om internationell mat i Värmland, som bl.a. tar sitt avstamp i erfarenheterna från IRIS.

Karlstad kommun driver verksamheten vidare i mer begränsad form. En tanke är att omvandla kaféet till en ekonomisk förening som drivs av invandrarkvinnorna. Odlingen är kvar, huvudsakligen med svenska kvinnor som har ett långvarigt beroende av socialbidrag. Fortfarande är det en tydlig uppdelning mellan etniskt svenska och andra kvinnor. Man har inte lyckats med integration och känner sig osäker på hur man ska gå vidare med den frågan.²⁶

Stadsnära odling i Göteborg

Biskopen i Göteborg Carl Axel Aurelius är en av de drivande i det interreligiösa rådet, som består av kristna, judar och muslimer. Rådet har bland annat slagit fast att ”människors tillgång till mark att odla grönsaker på, är en viktig vision för hållbar utveckling i ett framtida Göteborg. Stadsnära odling bör utredas så att människor får möjlighet att själva vara med och påverka sin framtid.”

En av ledamöterna i rådet är Dan Mellander som är teolog och verksamhetsledare för organisationen Etik och energi. Han konstaterar att en viktig utgångspunkt för rådets tankar kring odling är att alla har ett ansvar för miljön och mat är något vi alla äter. Det är viktigt att både tänka stort och samtidigt vara verksam på ett lokalt plan. Genom odling får många en möjlighet att aktivt visa sin omsorg om jorden och den framtida existensen. Kyrkan kan spela en starkare roll än nu, eftersom det finns stora arealer odlingsbar mark runt kyrkorna. Och just enigheten om att odling är viktigt, förenar religionerna och skapar en plattform för dialog även om andra viktiga frågor.

Hemslöjdsrörelsen är en viktig del av den lokala kulturen, inte bara som en bevarare av kultur utan också som en resurs för upplevelser. Exempelvis måltiden handlar inte bara om mat, utan även tillbehören, utensilierna till måltiden, är viktiga inslag. Allt från bordet och duken till besticken och porslinet är viktiga för turistens måltidsupplevelse. Produktion av

---

²⁶ Intrvju med Roger Granath, Karlstad kommun

måltidsutensilier för dagens måltid, skulle kunna bli ett viktigare inslag för lokala hantverkare. Att välkomna de nya svenskarnas hantverkstraditioner, skulle kunna ge hemslöjdsrörelsen en spännande nytändning.

Nämnden för hemslöjdsfrågor är en statlig myndighet med syfte att öka intresset för och kunskapen om hemslöjden i Sverige. I varje län finns en hemslöjdskonsulent för trä- och metallslöjd och en för textil slöjd. Det finns även fem rikskonsulenter med inriktning mot knyppling, barn och ungdom respektive för samisk slöjd (tre konsulenter). Svenska hemslöjdsföreningars riksförbund, SHR, har 80 lokalföreningar runt om i Sverige, 24 läns hemslöjdsföreningar och fyra riksföreningar. Tillsammans har hemslöjdsrörelsen 16 000 enskilda medlemmar och 23 anslutna hemslöjdsbutiker över hela landet.

Mångfaldens hemslöjd

År 2003 publicerade Nämnden för Hemslöjdsfrågor rapporten ”Svensk hemslöjd eller hemslöjd i Sverige”, som bl.a. är ett resultat från projektet ”All världens slöjd”. Det konstateras att intressanta frågor uppstår när hemslöjdskonsulenterna möter slöjd från andra länder. En intressant fråga är vilka föremål människor väljer att ta med sig från sina hemländer. Frågan om vem som dokumenterar och samlar på kurdernas, assyrier/syrianernas eller romernas föremål ställs, men besvaras inte. I rapporten framhålls att det har funnits många projekt där man använder slöjd och hantverk som en del av pedagogiken för att de nyanlända ska lära sig svenska. De flesta projekt var dock nedlagda när skriften skrevs, och dokumentationen från dem var inte särskilt bra.

En erfarenhet är att korgar förenar världen. Korgarna kallas för den ”globala miljökassen”; alla har samma funktion att samla och förvara i. I slöjdverkstaden på Torekällbergets museum i Södertälje samlades syrianska, irakiska, turkiska och somaliska barn för att tillverka plåtlyktor och rönnspiror. Denna verkstad finns dock inte kvar. I Värmland har man försökt att tillvarata invandrade hantverkares kunskaper i gamla byggnadstekniker, men det projektet somnade in. Makedoniska riksföreningen har en årlig utställning av sina medlemmars textila alster. Åren 2001 och 2002 genomfördes utställningen Slöjdfärgring i Stockholm respektive Sigtuna. Där samlades slöjd från temana korg, dräkt, brudkista och färgglädje, för att visa slöjdens globala och allmänmänskliga karaktär. Gislaveds lokala hemslöjdsförening har bjudit in lokala invandrarföreningar för en gemensam utställning. Utställningen ”kurdisk kelim” har vandrat landet runt.

Rapporten avrundas med kommentaren att ”den svenska hemslöjden har alltid berikats med impulser utifrån. Förr tog det lång tid innan de slog igenom. Nu i ett mångkulturellt samhälle går det snabbare och förmodligen kommer det att gå ännu fortare i framtiden. Kan vi fortsätta och tala om *Svensk hemslöjd* eller ska vi i framtiden säga *Hemslöjd i Sverige*?” Frågan besvaras inte i rapporten, och det tycks inte ha hänt så mycket inom hemslöjden sedan 2003, i alla fall inte vad gäller integration.

Fler möten kan ske

Kerstin Andersson Åhlin, generalsekreterare på SHR konstaterar att det i hemslöjdsrörelsen finns en samlad kunskap, kraft och gemenskap som slöjdandet skapat under flera sekler. Det finns dock inte så många starka möten mellan den traditionella svenska hemslöjden och invandrarnas traditioner. Hon menar att hela hemslöjdsrörelsen präglas av en verksamhet som byggdes upp samtidigt som Nordiska museet och Skansen, då det handlade om att bevara gamla hantverkstekniker. Och många har stannat där, men har glömt att vi alltid haft influenser utifrån.

Nyligen har hemslöjden fått stöd från Allmänna arvsfonden för projektet slöjdklubben, som går ut på att bilda slöjdklubbar för barn mellan 7-14 år landet runt. Arvsfonden kräver att verksamheten ska fokusera på barn med annan etnisk bakgrund och att man ska satsa i invandrartäta områden.

Ersboda som förebild

Ett projekt tycks lysa över alla andra, även om det verkar vara rätt okänt bland hemslöjdskonsulenterna.²⁷ Men tydligt är att ett lyckat och långsiktigt projekt står Ersboda Slöjdförening, som är verksam i Ersboda utanför Umeå. Av de ca 10 000 invånarna i Ersboda har nära 1 500 utländsk bakgrund. Sedan 1999 har föreningen medverkat i ett stad- och landprojekt, där slöjden är en metod för möten mellan folk från olika kulturer.²⁸

I olika kurser har man lärt ut svenska metoder för hemslöjd, men också invandrarnas metoder som den persiska vävtekniken tagúete och en somalisk vävteknik där man använder ett speciellt hö som också finns i Sverige. Måltiden har också varit en metod, och man har tagit fram Ersboda Kokbok, med mat från tolv länder. Slöjden har blivit en metod för mångfaldens möten, och man har också arbetat aktivt med svenska under dessa sammankomster. En stor del av framgången berodde på att slöjdföreningen fick god kontakt med ett antal etniska föreningar.

I snart tio år har man samlats fyra dagar i veckan under vår och höst för att arbeta med slöjd. Både män och kvinnor finns med även om 80 procent av deltagarna är kvinnor. Enligt föreningen trivs deltagarna väldigt bra, och inte minst svenskarna har fått lära sig väldigt mycket. Invandrarna har förbättrat sina kunskaper och sitt självförtroende, Man har ständigt nytillskott av deltagare, och på senare tid har allt fler yngre kvinnor, särskilt unga mödrar, tillkommit. En del flyttar in till Umeå, men det finns bra bussförbindelser och många av dessa fortsätter att komma för att slöjda i Ersboda.

Från Ersboda Slöjdförening för man fram en del kritik mot sina kollegor landet runt. Många slöjdföreningar består av en liten klick som sitter i vävstugan och snickrar precis som man alltid har gjort, eller i alla fall tror att man alltid har gjort. Där finns ingen mångfald. Föreningen har försökt få en dialog med länskonsulenten om vad som är hantverk och

---

²⁷ Vilket framgick av telefonintervjuer med några av dessa.

²⁸ Intervju med Johnhild Johansson.

hemslöjd och hur mötet mellan Sveriges och andra länders kulturer ska ske. Det har dock inte kommit något svar.

En del hemslöjdsföreningar drar väldigt hårda gränser om vad som är hemslöjd eller inte. Man måste göra precis allt för hand. Inga halvfabrikat får finnas med. Vissa föreningar tillåter inte heller annan hemslöjd än svensk. Det finns exempel på thailändska kvinnor ute i bygderna som arbetar med sina traditioner, men inte tillåts finnas med i den lokala hemslöjdens finrum. De anses inte göra svensk hemslöjd, även att de bott i bygden under många år.

Men en erfarenhet föreningen i Ersboda gjort är att det finns många gemensamma nämnare. Slöjdare från exempelvis Afghanistan, Irak och Iran tillverkar trädredskap för köket, som är nästan identiska med dem vi hade i Sverige förr i tiden. Det visar att hemslöjden kan vara en mångfaldens mötesplats.

Film och foto

Film och foto är något som engagerar många. Vi ha redan berört den fotoutställning som Kista folkhögskola ansvarat för. Att fotografera eller filma för att sedan skapa möten runt bilden kan vara en intressant metod för mångfaldens möten. Men även att se på befintliga foton och filmer är ett alternativ.

Man kan inspireras av ett EU-projekt som drevs av Huddingegymnasiet, där italienska elever tittade på svenska filmer och svenska elever tittade på italienska filmer. Därefter samlades eleverna i tvärnationella grupper för att på engelska analysera scener ur filmerna, för att komma fram till vilken bild av det svenska och italienska samhället som framträdde i filmsekvenserna. Liknande möten bör enkelt kunna arrangeras för att skapa dialog om integration på landsbygden.

Sjunger invandrare?

Musik och sång kan vara en förenande kraft, även om det inte alltid är uppenbart. Frågan om vad som är svensk folkmusik är intressant att reflektera över. Ove Ronström gör i en essä en tankeväckande analys av folkmusiken som ”en sjudande gryta”.²⁹ Han konstaterar att de mesta av de böcker och nothäften vi har, och som är grunden för de kunskaper och föreställningar vi har om vad svensk folkmusik är, har tillkommit under en ganska kort tidsrymd, i stort sett mellan slutet av 1800-talet fram till andra världskriget.

Han konstaterar att ”när man i dag säger att man vill ’slå vakt om’ eller ’bevara’ folkmusiken är det så gott som alltid detta man syftar på: en strikt utvald samling låtar och visor, skapad för bestämda syften av ett begränsat antal personer under mycket kort tidsrymd. Tillsammans ger de en färgrik och ibland till och med intensivt doftande bild av musiklivet i gångna tider. Men inte desto mindre är bilden starkt förenklad, rentav grovt missvisande.”

---

²⁹ Ronström (1990)

Tanken på svensk folkmusik började dyka upp under 1780-talet. Då handlade det om att skilja ut den musik som skapades av folket från adelns och överklassens konstmusik. Då hade man tanken att folkmusiken var en särskilt naturlig musik. ”Med målande naturmetaforer liknades den vid en vilt brusande fors, suset från granskogen, diamantens gnistrande skönhet, eller vid en vild rosenbuske som liksom av sig själv planterats, växt upp och börjat blomma.”

Från slutet av 1800-talet handlade det istället om att skilja folkmusiken från all ny musik som kom från städerna. Under mellankrigstiden förändrades fokus till att föra fram den svenska musiken som folkmusik, till skillnad från all utländsk, främst amerikansk populärmusik, som ansågs vara demoraliserande. Under 1970-talet tog vänsterrörelsen åt sig folkmusiken och såg den som ett uttryck för folkets musik, och med folket menade man den lantliga allmogen och det arbetande massorna. Således har det hela tiden funnits starka ideologiska föreställningar om folkmusiken.

Ronström konstaterar att det dock inte är så mycket som är genuint svenskt i folkmusiken. Fiolen som är de svenska spelmännens instrument framför alla, fördes hit av franska musiker under drottning Kristinas tid. Fiolen spreds från slott och herresäten ut till landet. Han framhåller att ”senbarockens sätt att bygga melodier återfinns i många polskor från sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. Kontradanser som kadriljer, angläser och pas de quatre, populära i hela Europa under tidigt 1800-tal, spreds i Sverige under namn som ’engelska’ och ’spaderkatt’.”

På detta sätt kan man ”sammanställa en lång lista över hur instrument, danser, melodier, spelsätt etc., rört sig i ett ständigt flöde mellan hög och låg, stad och land, dansgolv och konsertscen, fram och tillbakas över all slags språkliga, geografiska eller kulturella gränser.” Han framhåller vidare att ”i dag står vi inför en ny värld, som kräver nya sätt att se och tänka, nya begrepp. Ännu utgör det gamla invanda folkmusikbegreppet en levande organiserande kraft i många sammanhang i Sverige, inte minst för hembygdsintresserade. Men vi har också långsamt tvingats till insikt om att det faktiskt finns fler krusbär i Sverige än de svenska. Den svenska hembygden är nu hembygd också för alla de hundratusentals nyanlända och i ännu högre utsträckning deras barn och barnbarn. Den svenska folkmusiken blir därmed i allt högre grad *en bland många andra* typer eller genrer det gäller att undersöka, samla in och bevara.”

Ronström har en förhoppning om att det traditionella bevarandet av det vi tror är det svenska, kan utvecklas och förändras, där 1900-talets hembygdsforskare skulle ”kunna lägga grunden till kunskaperna om vår egen tids musikliv, genom att radikalt utvidga och ompröva de gamla invanda begreppen och föreställningarna om vilkas och vilken slags musik som är värd att samla in och undersöka.” Ronström önskan kan givetvis även utvidgas till att omfatta inte bara forskaran utan även dem som aktivt utövar svensk folkmusik.

I Sverige finns åtta mångkulturkonsulenter som jag kontaktat för att få goda exempel på mångkultur och landsbygd.³⁰ Den enda som meddelade att en aktiv verksamhet pågår är Christina Vermandis som arbetar i Blekinge. Hon har arbetat för att samla kulturintresserade från både tätort och landsbygd, och från både ”svenskar” och ”invandrare”. Det har dock inte varit helt lätt att få dem som är nya i Sverige att intressera sig för kulturlivet. De ställer sig frågan ”varför ska jag komma på ett sånt möte?”. Och ska man lyckas är det viktigt att ha ett bra svar på den frågan.

Men det har inte heller varit lätt att få de inhemska kulturnätverken att öppna sig. Det finns flera körer i regionen och många har brist på medlemmar. När hon gav en kör frågan om de inte kunde söka medlemmar bland bygdens invandrare, fick hon en fråga som svar, nämligen ”sjunger invandrare?” Men ögonen är på väg att öppnas, och först ut är ett etnoband med medlemmar från flera länder. Men det går trögt att få etablerade kulturföreningar att öppna sig och ta emot medlemmar med utländsk bakgrund.

Etnomusik eller folk- och världsmusik är redan en etablerad kraft för mångfaldsmöten landet runt. Rikskonserter arbetar aktivt med sådana turnéer och kan även ge råd för sådana lokala initiativ.³¹ Ett exempel på en lokal aktivitet som betyder mycket för en utpräglad glesbygd är festivalen Urkult i Näsviken i Ångermanland.³² Urkult är Sveriges främsta festival för folk- och världsmusik. Förutom massor med musik arrangerar man också kurser och seminarier. Festivalen är engagerad i många olika aktiviteter året runt, och betyder mycket för bygden. Tidigare var Falu Folkmusikfestival en viktig mötesplats för världsmusik, men den somnade in efter 2006.³³ Liknande festivaler, i alla fall i det mindre formatet, kan givetvis arrangeras på många platser.

En viktig aktör för musikaliska möten är Folkmusikens hus i Rättvik, som bedriver verksamhet inom folk- och världsmusik. Ett viktigt syfte är att söka nya uttrycksformer där olika musikkulturer möts.³⁴ Folkmusikens hus har mycket inspiration att ge, men när denna rapport skrivs tyder det mesta på att verksamhetens ska läggas ned. Idéer kan även hämtas från MOKS, Musik- och Kulturföreningarnas Samarbetsorganisation, där flera etniska föreningar är medlemmar.³⁵

Det är dock inte oproblematiskt att arbeta med musik och folkmusik som integration, vilket diskuteras bl.a. på Folkmusikveckan i Skåne.³⁶ Där har man ställt frågor som ”Går det att främja integration med hjälp av svensk folkmusik? Hur? Och varför? Hur värnar man om den skånska traditionen utan att för den skull falla in i sverigedemokratisk protektionism eller skånepartistisk separatism?”

---

³⁰ De finns i Blekinge, Dalarna, Jämtland, Skåne, Stockholm, Sörmland, Västerbotten och Västra Götaland. De arbetar dock mycket självständig och har inte haft gemensamma träfar sedan år 2006.

³¹ [www.rikskonserter.se/\(3g0iqu45o4krv0551uzbx3zd\)/Pages/Page.aspx?id=498](http://www.rikskonserter.se/(3g0iqu45o4krv0551uzbx3zd)/Pages/Page.aspx?id=498)

³² www.urbult.se/

³³ www.falufolk.com

³⁴ www.folkmusikenshus.se

³⁵ www.moks.se

³⁶ www.skspf.org/skspf/hidden/docs/FmvLund%20Bil%203%20Extrainfo%20om%20even%20och%20kons%20slutg.pdf

Musik och sång kan fungera som en kraft för integration och mångfald, men givetvis måste svar på de frågor som ställdes i Skåne vara solklara. Och många invandrare är trötta på att behöva spela sin musik när de möter svenskar, eller att behöva sjunga och dansa runt midsommarstången. Men lyckas man som exempelvis Urkult, så kan dessa möten inte bara skapa integration, utan även stärka bygdens hållbara överlevnad, inte minst ekonomiskt.

Kultur och upplevelser i övrigt

Det finns många fler delar av de kreativa näringarna, upplevelseindustrin eller kulturen i övrigt som kan ge integration på landsbygden kraft. Immigrantinstitutets webbsida är en plats man kan hämta mycket inspiration ifrån.³⁷ Bland dem vi stundtals kallar för invandrare finns många med goda konstnärliga färdigheter, som givetvis kan bli en viktig del av det lokala kulturlivet och de lokala upplevelserna. Så är det redan i staden, och så kan det bli även på landsbygden.

Det finns mängder med inspiration att söka. Nordiska Rådet/Nordiska Ministerrådet har haft flera projekt och seminarier kring vad de ”nya nordborna” innebär för den nordiska kulturen.³⁸ Många intressanta tankar kan hämtas från Intercult som är en fristående produktionsgrupp och ett resurscentrum samt är drivande i Nordiskt Forum för Interkultur.³⁹

Mycket intressant är projektet ”nya pjäser - nya världar” vars syfte är att ”stimulera utveckling av nyskriven dramatik för unga, som på ett nyanserat sätt speglar komplexiteten i det mångkulturella samhället.”⁴⁰ Projektet är initierat och drivs av Gottsunda Dans & Teater i samarbete med Folkteatern i Göteborg, Ung Scen/Öst, Intercult och Helsingborgs Stadsteater. En viktig målsättning är att ”bidra till ökad delaktighet av unga med invandrarbakgrund i kulturlivet, synliggöra teaterkonstnärer med annan kulturell bakgrund och skapa ett nätverk av likasinnade teatrar som kan upprätthålla och utveckla denna verksamhet i framtiden.”

Utgångspunkten är att ”teatern måste hålla sig i framkant i skapandet av Sveriges nya kulturella identitet, med den etniska, kulturella och språkliga mångfalden. Till detta tillkommer nya livsstilar och uttryck som skapas av den unga generationen, genom att de blandar delar av den mångfald de bär med sig och har omkring sig. I Sverige lever människor som bär på berättelser och livsöden som ännu inte hittat till Sveriges teaterscener.” Flera uppmärksammade föreställningar har skapats, men fokus har än så länge varit på förortens berättelser. Men vilka berättelser går det inte att finna inom landsbygdens mångkultur?

---

³⁷ www.immi.se/kultur/index.htm

³⁸ www.norden.org/webb/news/news.asp?id=7856

³⁹ www.intercult.se

⁴⁰ www.gottsundateater.com/teaterprojekt.html